

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 3. ŘÍJNA 1934

Za Kč 2.—

Kdy bude válka?

F. PEROUTKA

Nač jsme na Slovensku zapomněli

Z. SMETÁČEK

Montáž ze sjezdu spisovatelů v Moskvě

Nietzsche a Třetí říše

OTOKAR FISCHER

Dnešní ženská otázka

Poučení o manévrech pro laiky

STANISLAV YESTER

Městi před vlastním prahem . . . — Občan na manévrech — Kdo to udělal? —
Advokátní komora v zastoupení profesorské přísnoti — Z ordinace praktického lékaře — Proč je majitel 400.000 Kč chudý? — My a Poláci

Dokončení románové trilogie

KARLA ČAPKA

HORDUBAL

POVĚTROŇ

OBYČEJNÝ ŽIVOT

začíná právě vycházet
v Lidových Novinách.
Zajistěte si ve své prodejně
nebo přímo v administraci
ranní vydání za Kč 19.50 měsíčně

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠŤUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných
sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní,
věna dítek a důchody.

POJIŠTĚNÍ

životní

požární

úrazové

automobilů

povinného ručení

proti krádeži vloupáním

rozbití skel

rozbití strojů

dopravní

proti dešti

krupobitní

nabízí za nejvýhodnějších podmínek

BANKA SLAVIA

PRAHA - BRNO - BRATISLAVA a veškerá zastupitelství

OBSAH 39. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: B. PALKOVSKÝ: Státní finance v roce 1933. — O. WEISL: Mládež bez naděje a perspektiv. — Montáž ze sjezdu spisovatelů v Moskvě. — Švehla, jak myslil, a mluvil. — INGLMAYER: Psychotechnikové sněmovali. — F. PEROUTKA: Ještě o „Přítomnosti“ a katolictví. Smlouvy dvoustranné a mnohostranné. — Žvanil ruský generál před panem Hoffmeisterem — nebo co? — Zase jeden odešel. — 4.50 Kč a tři měsíce. — Zasloužila česká filmová režie úspěch? — Shakespeare protihitlerovsky. — Franština a angličtina po česku. — Je to bída jen naší levice? — Čeští umělci a Paříž. — O původnost v českém umění. — Má katolictví vyhráno?

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 20/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Kdy bude válka?

Je tomu rok, co jsme zde uveřejnili článek se stejným titulem. Jak jste se už přesvědčili, nebyli jsme tehdy pošetile optimističtí, jestliže jsme tvrdili, že i v nejhroším případě máme ještě několik let poměrného klidu před sebou, a když jsme vás žádali, abyste odstranili výraz neblahé paniky se svých tváří.

Bereme si za úkol vždy jednou za rok, v tuto dobu, zabývat se touto otázkou a podívat se, učinila-li větší pokroky věc války nebo věc míru. Snad nebudete mít nic proti tomu, neboť, není-liž pravda, která otázka je pro každého z nás důležitější?

Každý člověk, který má rozum pohromadě, bude zajisté souhlasit s tím, že rozhodnutí o válce a míru jest v rukou hitlerovského Německa — to ostatně je právě příčina, proč i rozumní lidé jsou naplněni nepokojem. Nikomu, byť měl sebe více shovívavé fantazie, nepodaří se představit si dnešní Německo jako mírotvorného činitele. Všichni víme, rozumem i všemi nervy, že odtud vychází nebezpečí. Sázet na změnu systému v této zemi nebudeme. Není zatím žádných znamení něčeho takového. Musíme uvažovat o organizaci míru právě s tím nejhroším předpokladem, že Německu bude zachována jeho divoká vláda, a že Hitler bude schopen ukázat se jednou i prakticky tak, jak se literárně ukazoval ve své knize „Mein Kampf“ — jako vlk. Musíme počítat i s nejhroší vládou v Německu a s nejhroším psychologickým stavem Hitlerovým. Jestliže se něco v této věci změní k lepšímu, tím lépe.

Řekli jsme zde loni, že jsou tři hlavní podmínky zachování míru, počítáme-li s takovým Německem, s jakým zatím, bohužel, musíme počítati:

1. Okolní státy musí oznámit Německu svou důkladnou pohotovost k obraně, aby mu bylo známo, že nenarazí jen na slabý odpor; čím větší jest riziko války, tím větší je chance míru, jednáme-li s někým, kdo se dá jen zastrašit, ale nikoliv dojmout;

2. musí býti ukázána solidarita většiny Evropy proti německému nebezpečí; čím dříve a čím jasněji, tím lépe; kdyby Německo r. 1914 bylo vědělo koncem července, co zvědělo teprve počátkem srpna, že totiž Anglie půjde s Francií a Belgií, nebylo by snad došlo k světové válce;

3. nesmí se státi, aby Německo našlo silného spojence; nenajde-li jej, je pravděpodobnost deset proti jedné, že nepovede válku, ani kdyby k tomu mělo sebevětší chuť.

Co se událo za ten rok, pokud se těchto tří podmínek týká?

Že by se některý z německých sousedů nechtěl bránit, toho se zajisté v Německu dnes nikdo nemůže domýšlet. Tato podmínka byla splněna skoro nejlépe. Pacifisti-nepacifisti stojíme v jedné řadě a důkladně dáváme najevo, že se chceme bránit. Opevnění belgická a francouzská jsou hotova. Obrana, na niž Německo narazilo r. 1914 na svých západních hranicích, byla hračkou proti odporu, s jakým by se potkalo

nyní. Teď se počíná opevňovat a ozbrojovat i Švýcarsko, země, kterou by jen blázen mohl obviňovat z imperialismu. Švýcarští politikové říkají docela jasně: „Kdybychom byli slabí, posílila by se určitě chuť na průchod Švýcarskem.“ Lituji, jestliže i jako přívrženec míru musím toto prohlásiti za výtečnou řeč a vhodnou do našeho století velmi pokročilého v dobrém i ve zlém. Německo nemá už jediného lehkomyslného souseda — Hitlerův režim všechny vyburcoval. A myslím, že právě toto je znamenitá věc v zájmu míru: Německo, pozorujíc tuto pohotovost na všech stranách, nemůže oceňovat své naděje na vítězství vysoko; ne-li nic jiného, musí mu býti aspoň známo, že by se válkou postavilo do podniku svrchované nejistého, jehož koncem může býti také vlastní zkáza. Nemohu si právě vzpomenout na všechny příklady z historie, ale řekněte sami, vyvolal-li kdo kdy válku bez slušné naděje na vítězství? To, prosím, je skoro tak jisté jako matematika: slabost láká útočníka, riziko odpuzuje.

Druhá podmínka, solidarita Evropy proti německému nebezpečí. Kdyby nebylo sobecké hry, ve které zatím si libuje polská diplomacie, mohli bychom říci, že tato důležitá podmínka míru učinila za rok výtečné pokroky, a že Německo je zcela izolováno. Anglie sice ještě neřekla tak jasně, jak by bylo třeba pro dobu, že budoucí válka opět ji nalezne na straně Francie, ale dává to svým chováním čím dále tím zřetelněji najevo, a nikdo v Německu nemůže věřit v její neutralitu. Hlavní pokrok však byl učiněn sblížením Itálie s Francií. Loni ještě mohlo se Německu zdát, že zde je mezera v hradbě, která se proti němu staví. Letos však, krajně podrážděn zavražděním Dollfusse a chováním Německa v rakouské otázce, osobně přivalil Mussolini velké balvany a před tváří celého světa mezeru zazdil. Mluveno bez obrazů, okamžitě poslal vojsko na rakouské hranice, jakmile bylo nebezpečí, že by tam Německo nabylo vlivu. Italský a německý tisk stojí nyní proti sobě nepřátelštěji než německý a francouzský. Vyplnilo se zde, co jsme prorokovali: německý režim donutí každého reagovat určitým způsobem, ať chce nebo nechce. Itálie reagovala — také Polsko bude reagovat, až si odbude všechny ty diplomatické triky, které pokládá za nutno absolvovati.

Je tedy sblížení Itálie s Francií silným mírovým činitelem, poněvadž opět zmenšuje vyhlídky Německa na vítězství a bere mu chuť k válce. Letos udála se ovšem ještě jedna výtečná věc v tomto směru: vstup sovětského Ruska do Svazu národů a jeho spolupráce s Francií a Malou dohodou. Neznamená to nic jiného, než že také tento od všech jiných se odlišující stát byl donucen reagovati obecným, přirozeným způsobem na hitlerism a že ukazuje se ochotným vrhnouti svou váhu na stranu přesily, která by se v případě války proti Německu vytvořila. Nemohu říci, do jaké míry bude sovětské Rusko upřímně smýšlet s mírem, až zesílí. Je možno chovat různá podezření, týkající se tohoto státu, který se nebezpečným způsobem má za spasitele světa a který by jistě svou

válku pokládal za svatou. Ale v přítomné chvíli Rusko s přichylností visí na míru — pozorujeme-li jeho nápadnou ústupnost na východě, nepotřebujeme žádných jiných důkazů. Po vstupu Ruska do Svazu národů můžeme téměř říci: kruh je hotov, dílo se podařilo, přesila, které je potřebí k zajištění míru, je vybudována. Jak pozorujete, mluvíme zálibně o přesile — právem, neboť právě jí jest třeba. Staré doby věřily, jak známo, v rovnováhu sil jakožto v protiválečný prostředek. Roku 1914 jsme viděli, jak tragický to byl omyl. Největší válka vypukla právě tehdy, když obecně se prohlašovalo, že rovnováha sil byla zjednána. Od té doby pokládáme ovšem pouhou rovnováhu za velmi nejistý a mizerný prostředek k udržení míru. Útočník může mít ještě aspoň padesát procent nadějí na úspěch, a je-li rozčilen, pustí se do toho. Je třeba, aby neměl vůbec žádné naděje. Heslem evropské politiky, které připadl obtížný úkol držet na uzdě hitlerismus, musí proto býti: ne rovnováha, nýbrž docela zřejmá nerovnováha, docela jasná přesila. Po příštích deset let nebude důležitějšího úkolu než vybudovat a udržet tuto přesilu. Letos ukázaly se již její základy — proto můžeme býti klidnější než loni, kdy ještě nebylo tak jasno, kdo s kým jde.

Jako třetí podmínku míru jsme uvedli, že Německo nesmí naléztí žádného spojence. Roku 1914 pustilo se do války, poněvadž po jeho boku stálo Rakousko-Uhersko a poněvadž mělo vojenský spolek i s Itálií. Tito bývalí spojenci Německa zmizeli, Německo stojí fakticky izolováno. To je také velmi prospěšná okolnost pro mír. Nezdvihne se samo proti celému světu, ani kdyby bylo ovládáno sebedivočejší filosofií. Tento vítaný obraz izolace Německa má ovšem zatím jednu estetickou vadu — na místě, kde stojí Polsko, pozorujeme jakési nejisté kmitání a výkyvy. Polsko zatím pokládá za vhodné tak se tvářit, jako by mu Paříž nebyla o nic bližší než Berlín. Nepokládáme to však za více než za prozatímní estetickou vadu. Nejvíce účtů má pangermánské Německo právě s Polskem, které mu sebralo nejvíce území. Není možno, aby mezi oběma těmito zeměmi vzniklo upřímné přátelství. V skrytu srdce pokládá se Polsko za stejně ohrožené Německem jako všichni ostatní. Myslí jen, že má dosti času, než přizná barvu, a užívá zatím Německa jako prostředku, aby vynutilo na Francii a Anglii uznání svého velmocenského postavení. Kazí svrchované potřebný obraz německé izolace, nedělá ani tentokrát, jak je jeho zvykem, politiku evropskou, nýbrž nepříjemně sobeckou. V případě skutečného nebezpečí běželo by však kvapně do houfu. Nemá jiné možnosti. Ví, že po vítězné německé válce bylo by jen otázkou času, kdy by se Německo obrátilo proti němu.

Loňská válečná panika a poplašenost zmizely. Všichni pochopili, že je i v nejhorším případě ještě několik let času, a že do té doby dá se leccos podniknout. Je téměř vyloučeno, že by se Německo odvážilo války, dokud nezavede obecnou brannou povinnost — nemůže se pustit do boje bez vycvičených záloh, jimiž disponují všechny ostatní státy. Kritická chvíle přijde sotva dříve než za deset let, protože dříve asi nebude Německo schopno válčení. Není tedy ještě nic ztraceno. Nejsme bezmocně hnáni k onomu temnému okamžiku, nýbrž můžeme leccos podniknout. To jest velká útěcha. Rozumná evropská politika může válku

odvrátit, i kdyby si jí Německo sebe více přálo. Co je podstatou této rozumné politiky? Několikrát jsme to zde již řekli: vybudovat přesilu, o níž není možno pochybovat; vždy myslet na tento cíl a podřídit mu všechny otázky podřadnější.

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Městi před vlastním prahem...

Maďarská vláda poslala tentokrát do Ženevy mladého politika úředně povolené oposice. Pan Eckhardt měl nahradit ztrátu, pro Maďarsko do značné míry nenahraditelnou, hraběte Apponyiho. Nemůžeme se ubránit při této příležitosti krátkému porovnání těchto dvou maďarských patriotů, z nichž jeden zemřel s prospěchem pro maďarskou propagandu na poli slávy přímo v Ženevě, druhý přichází do Ženevy zajistit si kariéru ministra pro zahraniční záležitosti. Apponyi byl muž, jehož osobní zjev a řečnické schopnosti dovedly na určitou dobu zastřít to, čím Maďarsko ve skutečnosti jest. Apponyi si mohl dovolit i prestižní politiku ve Společnosti národů, třebaže po názoru mnohých Maďarů nikdy v Ženevě Maďarsku nic reálného neopatřil, ani v menšinových otázkách. Alespoň zachoval přísné dekorum. Eckhardt je mladý politik velkých ambicí a pražádných zkušeností, jenž tyto dny na sobě poznal dvousečnost ženevských zbraní. Poznal trpce, že s tribuny politické komise ve Společnosti národů nelze bez trestně mluvit jako na schůzi v Budapešti. Budoucí ministr Eckhardt dal příležitost pěti diplomatům, aby ukázali prstem na ubohý stav menšin v Maďarsku. Tudiž poučení pro Maďarsko ze Ženevy: méně žalob až do doby, kdy menšinové věci v Maďarsku budou ve větším pořádku.

Klad celkové rozpravy o menšinách v Ženevě nutno vidět ve zvláštním projevu čl. ministra zahraničních věcí. Soudíme, že ministr Beneš se na letošním Shromáždění zasloužil o jasnost v menšinovém problému. Učinil bilanci tak přijatelnou formou, že mu Eckhardt byl nucen osobně poděkovat. Použil výtky Eckhardtovy, že ve své bilanci činnosti Společnosti národů nepromluvil o pasivu ženevské Ligy, o dekadenci systému ochrany menšin, k tomu, aby jednak ukázal na maďarského viníka této dekadence a pak aby dokázal, že ani dnešní stav menšin není tak zlý, aby patřil do pasiv Společnosti národů. Je to úžasné silné postavení, moci vystoupit na tribunu v politické komisi Shromáždění a prohlásit, že nikoho neobviňujeme, na nikoho nezálujeme a hlavně po nikom nic nechceme — pouze rovnoprávnost a reciproitu. Rozhodně silnější než postavení maďarského delegáta, který obviňuje sousední vládu ze zločinů v době, kdy menšiny v Maďarsku jsou na vyměření.

Otázky menšin v Československu se nikdo nedotkl na letošním shromáždění Společnosti národů. Dostalo se nám spontánních soukromých projevů o tom, jak jsme si to doma dovedli dobře zaříditi. Znamená to, že se nám nyní v cizině vyplácí rozumná menšinová politika. Znamená to však také velmi zajímavou okolnost: menšinové smlouvy, které byly mnohým v Československu nepřijemnou přítěží, přešly jako případná politická zbraň z rukou menšin do rukou většiny. Naše dnešní politika to zatím nepotřebuje, ale může se stát, že ve státě podstatně menšinovém, jako je náš, si ta která menšina usmyslí revoltovat, klást přílišné požadavky, rušit klid a koketovat se sousedy. A tu bude poměrně snadné vzít koště menšinových smluv a ukázat závazky, k nimž jsme dobrovolně svolili. Právě tak, jako na počátku tohoto státu byly menšinové smlouvy dobré k mírnění naší bujné pravice, mohou se hodit dnes k ráznému uklidnění menšinové oposice. Metli jsme po patnáct let v menšinových otázkách před vlastním prahem, upravili jsme poměry menšin snesitelně, a dnes nám to při nejmenším dává možnost ukázat v Ženevě svou vnitřní sílu, na kterou neplatí žádná hrozba menšinovými závazky, ani hrozba novou maďarskou politikou rozvrácení sousedů pomocí menšin.

Tenax (Ženeva).

Občan na manévrech

Ne ti, kdo byli ve stínu nejvyšších velitelství a přijeli zpět plni odborných výkladů, kterými imponovali ve svých úřadech, kasárnách a hospodách, ale ti, kdo šli opravdu k vo-

jakým a sledovali jednotlivé akce s sebou, byli skutečně na manévrech.

Všichni, kdo zažili ještě slavné císařské manévry, kde bylo vše srovnáno hezky na dohled od nějaké rozhledny, která se postavila pro císaře pána, baterie na vrších, pěchota ve sturmabatalionech, mezi tím zlatem vyšperkovaná parádní jízda, byli zklamáni. Nebylo vidět vlastně vůbec nic, a jednotlivé akce musely být s většími nebo menšími obtížemi vyhledávány.

Rozvinula se debata o poměru tisku k armádě. Snad jde jen o uraženou ješitnost nějakého zpravodaje, ale zájem o armádu a manévry byl opravdu takový, že všem se zdály zprávy neúplné a kusé. Novinář by rád vyhověl čtenářům listu a pověděl co nejvíce, proti tomu jsou vojáci toho názoru, že i stěny mají uši a že v zájmu věci je mlčet. Ve světové válce bylo vidět, že lze utajit velika překvapení pro nepřítele a že právě dobře informované noviny bez zlého úmyslu sloužily nepříteli. Voják odborník čte vojenské zprávy zcela jinak než civilista a ze zdánlivě zcela nevinných zpráv si dovede zkonstruovat fakta, která v zájmu věci by měla být utajena.

Dobrý novinář nepotřeboval však vůbec laskavosti ředitelství manévru, mohl sám mezi vojáky a své zprávy si mohl krásně shledat. Přece nezáleží na tom, byl-li obsazen Pacov nebo Pelhřimov modrými nebo červenými, povedlo-li se červeným se odpoutat. To jsou věci, které zajímají, ale nejsou podstatné. Novinář, který by chodil „bojištěm“, by na příklad zjistil, že obecně oslovení pro vojáky důstojníky je „hoši“ nebo „mládenci“, po případě: Tak kluci jdeme! Vzpomínali jsme, jak se říkalo vojákům dříve a doufejme, že ty surové vojenské nadávky, které i když nebyly zle myšleny, tolik ponižovaly, patří v naší armádě definitivně minulosti. Nikde nebylo vidět stopy bývalého nepřijemného poměru mezi důstojníky a vojáky, vojáci hlásili zdvořile, ale vesměs nenuceně a vesele. Styk vojáků s důstojníky je v naší armádě opravdu disciplinovaný a při tom demokratický.

Rozhodujícím činitelem v armádě je pěchota. Je třeba věnovat jí nejvíce pozornosti a zejména nejpodstatnější částce výzbroje — botám. Novinář, který by byl šel do pole, byl by zjistil, že určité pluky měly při velikých pochodech mnohem větší ztráty kulhavých a odřených, než pluky jiné. Vojáci s ochotou sdělovali své strasti a tu nebylo obtížno zjistiti, že jde celkem o nepatrná zranění, odřeniny, puchýře, otláčiny, tedy věci, které se za den, dva zahojí, které však vyřadí v nejdůležitějším momentě pěšáka z akce. Nedalo mnoho práce zjistiti, o jaké boty jde, jsou-li to Baťovky, nebo boty individuálně pracované. Překvapujícím zjevem bylo, že právě ta tolik vychvalovaná individuální bota se neosvědčila, že Baťovky to vyhrávaly. Šlo přirozeně jen o zjištění u zlomku počtu účastníků, ale je zřejmo, že v zásadě jde o věc velmi důležitou. Vzpomeňme si na skvělé obutou armádu anglickou a americkou, která vůbec nemá jinou než tovarné vyrobenou obuv. Proti tomu nemáme na rakousko-uherské erární boty žádné příjemné vzpomínky. Vede se tažení proti Baťovi a jeho správkárnám. Nemělo by se o věci uvažovat se stanoviska toho kulhajícího vojáka? Představme si, že by se něco stalo a bylo by potřeba zakročení armády. Takový Baťa obuje celou armádu za několik dnů. Nejen to, ale může v nejbližších etapách, ihned za frontou, ba skoro na frontě zříditi správkárny, které udrží obuv pěšáka v dobrém stavu, může tam zříditi své pedikury, které zraněné nohy vojáků ošetří. Každý víme z vlastní zkušenosti, že jde leckdy o maličkost, o šikovně nalepenou náplast, aby utrpení a trýzeň chůze zmizela. Kulhající pěšák s odřenou patou, zadřenými nehty, je pro armádu mrtev. Je jen přítěž, musí být dopravován, ztrácí se, musí si vyžebřávat stravování u jiných vojenských těles, je prostě chudák, s kterým si nikdo neví rady. A přece stačí kolikrát maličký zákrok pedikéra, aby ten chudák byl opět vojákem. Dovedete si představit, jak bude vypadat řádně organizovaná, baťovky vedená péče o nohy pěšáka proti tomu, co jsme zažili ve válce. Nechte si vypravovat od starých infanteristů všechny ty botové historie dříve, než se rozhodne o zničení tak velkolepé organisace, jako jsou Baťovy správkárny.

Zjistiti si všechny tyto okolnosti je věcí vojenské správy, rozhodně však má armáda důležité slovo v tak vážném rozhodnutí, jako je nynější akce proti Baťovi. Stojí zde zájem 30.000 obuvníků proti zájmu nesporně vyšším a přitom se dá těmto 30.000 obuvníkům zcela dobře pomoci. Není třeba mluvit hned o baťovské diktatuře, u nás se často zaměňuje s diktaturou prostá disciplína.

A další věc by si zjistil novinář u vojáků: máme ještě nedostatečně vybavené pojiždné kuchyně. Kuchyně, která vaří a jede za pochodujícím vojskem je určitým pokrokem, ale

svému účelu vyhoví jedině kuchyně motorisované. Je to vše hezké v teorii, ale kuchyně tažená koňmi dostane se ke svému oddílu třeba až za 24 hodin s gulášem, který se celý ten čas vařil. Každému laiku, který sleduje vojenské akce, je na první pohled zřejmo, že bojující armádu může vyživovati jen kuchyně velmi pohyblivá, která může dojetí až do fronty. Nemusí to být motorisované kuchyně o veliké rychlosti, jistě stačí vozy se slabými a úspornými motory, které umožní pohyb kuchyně asi 12—15 km za hodinu.

Velmi důležitou součástí jsou však vhodná kola, snad by se hodila nejlépe kola housenková, aby taková motorisovaná kuchyně mohla za svou jednotkou všude, přes oraniska, strniště, potoky, lesíky, asi tak, jako malé tanky, pro které má naše armáda hezké slovo „tančík“.

Ovšem to je otázka peněz. Motorisované kuchyně neměly by být poháněny benzinem, nýbrž měly by být vybaveny agregáty na plyn z dřeva. Je už celá řada těchto systémů a jistě by nezávislost polních kuchyní na benzinových skladěních byla věcí jen na prospěch.

Bylo by ještě mnoho a mnoho přání. Pěchota by měla být dopravována motorovými vozidly, noční pochod kolem 60 km je sice pro pluk velmi krásným sportovním výkonem, ale je po tomto pochodu takový pluk vůbec vážně k potřebě jako útočná bojová jednotka? Teoreticky na manévrech snad, ale což kdyby, což Bůh nedej, to nebylo jen na manévrech.

Mám za to, že na těchto manévrech bylo přece jen mnoho vidět, ale že ve výhodě byl novinář, který šel na vlastní pěst a díval se svými očima.

PLÝ.

Kdo to udělal?

V politických prázdninách se v parlamentě pilně pracovalo. Ovšem, nebyla to práce politická. V parlamentě pracovali zedníci, malíři, instalatéri a jiní řemeslníci a nebyly to jen běžné opravy, které se provádějí v době prázdnin. Čteme tu o novém ústředním topení, kašničkách z trojbarevného mramoru atd. Čtenář novin se ptá: Což již nebylo dosti těch oprav a změn? A v neděli přichází „Nedělní List“, který pod nadpisem „Kdo to vyhazuje miliony?“ obšírně líčí, co se všechno v parlamentě o prázdninách znovu upravilo, kolik to stálo. Čtenář jest neklidný a jest ochoten se zlobiti na poslance, na předsednictvo poslanecké sněmovny, že v poslanecké sněmovně v době, kdy se peníze tak těžko shánějí, se provádějí adaptace, které buď jsou zbytečné nebo by mohly nějaký čas počkat. Ale před tím čteme jinde, že to vše, co v parlamentě bylo provedeno, stalo se bez vědomí povolaných schvalovacích orgánů, bez vědomí předsednictva poslanecké sněmovny, že to zkrátka provedla byrokracie na vlastní pěst, že narychlo bylo vybráno několik firem, kterým byly svěřeny opravy, které si vyžádají 2 mil. Kč. — Čtenář by se tedy zlobil na poslance. Ale dočítá se, že poslanci jsou v tom zcela nevinně, že se o tom všem, co se v parlamentě o prázdninách dělo, dozvěděli teprve, když již skoro vše bylo hotovo. Provedl to někdo jiný, kdo se poslanců a jejich předsednictva neptal.

Převéďme tuto historii do našeho prostého života: bylo by možno, aby o prázdninách, když jsme na letním bytě, se k nám do bytu nastěhovali živnostníci a z čista jasna nám začali předělávat vodovod, kamna, osvětlení? Věříme, že poslanci jsou v tom docela nevinně. Ale tím není ještě historie skončena. Jest další otázka: Kdo tedy jest vinen? A kdy bude následovat za vinu trest?

V. G.

Advokátní komora v zastoupení profesorské přisnlosti

Zajímavé tendence projevila moravsko-slezská advokátní komora usnesením, jímž se do budoucna vylučují ze zápisu do seznamů všichni koncipienti a kandidáti advokacie, kteří nemají aspoň dobrou z druhé a třetí státní zkoušky. To znamená, že i hotoví doktoři práv, kteří mají třeba jen jednu z obou zkoušek dostatečnou, jsou na Moravě a ve Slezsku úplně vyřazeni z oboru, na který se připravovali 8 let na střední a 3—5 roků na vysoké škole, vyloučení z povolání, které bylo jejich životním cílem. Rozhodnutí je tím nespravedlivější, protože přichází v době, kdy je na studiu nejméně peněz a nejhroší studijní podmínky. Ti, kteří hlasovali pro ono usnesení, si asi sotva uvědomili, že by dnes sami vlastním podmínkám nevyhověli, neboť jistě mnozí z nich mají na vysvědčení známku dostatečnou. Má snad část inteligence být poškozována proto, že přišla do nejhroší doby? Při tom vysvědčení o druhé a třetí státní zkoušce nemusí být ještě směrodatné pro koncipientskou nebo advokátní kvalifikaci. Existují výborní advokáti

a je jich slušný počet, ktorí studovali mizerné, ale mali to šťastie, že sa narodili dříve. K čemu pak je tu vlastne zkouška advokátská, již se koncipient stává advokátem, má-li podmínky zákonem požadované? Nebylo by lépe, aby se přešlo takovým nesrovnalostem, začít s kvalifikací již při maturitě nebo po prvních semestrech? Je třeba, aby byl člověk vyhozen na dlažbu až když má doktorský titul? *E. F.*

Z ordinace praktického lékaře

V listech posl. Stříbrného vycházejí kapitolky, které píše lékař a ř. Poslední kapitolka líčí, jak kolega tohoto lékaře vzrál na bohatou pacientku, která se chtěla dát léčit na účet a úkor nemocenské pojišťovny:

„U čekárny lékař zastavila přepychová Šváclová limusina. No přeci — myslí si lékař, znaje již auto svého stálého soukromého pacienta, paní velkostatkářku X. Dáma vejde do ordinace a hned — k překvapení ohromnému — přináší tentokrát za sebe lístek od nem. pojišťovny. Kolega, jemuž se případ přihodil, je klidšas. Paní statkářka, jako obvykle chce dlouho vykládat, ale je přerušena: „Tak se svlékněte, paní, moc nemluvte a pospěšte si, mám ještě takových pacientů víc.“ Dotyčná sotva stačí polykat sliny a už ani nešpetne. Po prohlídce dostala na předepsaném tiskopise rozepsaný lék, neboť se na pokladnu nesmějí speciality psát a máucta — další...“

Při příští návštěvě paní velkostatkářová hned v chodbě čekárny hlásala, že jde dnes privátně, neboť dobře vyčítala pohrdání lékaře takovými cizopasnými na pojištění pravdu potřebných. Na její hlásané privátně kolega s největším klidem: „Račte si odložit šaty, mil. paní“... Více již pryč na lístek nem. pojišťovny nepřišla.“

Celá věc by byla hezká až na to, že ukazuje, že lékaři mají dvojí měřítko: pro ty, kteří jdou k nim privátně, a pro ty, kteří jdou na účet nemocenské pokladny. Nelze tvrdit, že tak dělají všichni lékaři. Znáám sám lékaře, kteří těm, kteří přinesou lístek z nemocenské pokladny, věnují tutéž péči jako klientům privátním. Je hezké, že kolega onoho lékaře, který píše do listů posl. Stříbrného, šel na bohatou pacientku rychle a zhurta jako by měl před sebou pacienta s lístkem z nemocenské pokladny. Ale nemluví tento lékař s pacienty, kteří přicházejí s lístky nemocenské pokladny, také zhurta? Ti lidé, kteří přicházejí k lékařům s lístky nemocenských pokladen, si na toto léčení platí. Je jiná otázka, je-li v těchto případech lékař dostatečně honorován. Dalo by se o tom mnoho hovořit a bolesti lékařů jsou tu v mnohém pochopitelné. Ale pojištěnci za to nemohou. — I když lékař v „Nedělním Listě“ chtěl říci, jak jeho kolega postrašil bohatou pacientku, zůstává tu možnost, že někde v ordinaci praktického lékaře je vítána pacientka, která jde privátně: Račte si odložit, milostivá paní, a pacientka, která jde s lístkem nemocenské pokladny: Tak se svlékněte, paní, moc nemluvte a pospěšte si, mám ještě takových pacientů víc. *V. G.*

politika

Zdeněk Smetáček:

Nač jsme na Slovensku zapomněli

Slovensko, jaké jest.

S ohlasem, jaký měly sedmdesáté narozeniny Andreje Hlinky v Čechách a na Moravě, mohou být stoupcenci ľudové strany opravdu spokojeni. Český tisk uměl být při této příležitosti objektivní, psal o Hlinkovi s respektem a při všech výhradách k jeho politice i s uznáním jeho dobré vůle a nezištnosti. Budeme s tím spokojeni i my, kteří se díváme s české strany. Není tomu tak dávno, co se o Hlinkovi v Čechách neumělo psát jinak než rozčileně. Čas, jak je nyní vidět, obrousil i tady mnohé hrany a špičky. Dospěli jsme v šestnáctém roce republiky tak daleko, že se dovede-

me dívat na existenci ľudáckého hnutí dost klidně a nezaujatě. Řekl bych, že konečně začínáme brát na vědomí Slovensko takové, jaké ve skutečnosti jest, a nikoli takové, jaké bychom si přáli mít. Výměna ilusí za reálné poznání je vždycky pokrokem, ať už je nám pravda, které se dobíráme, milá nebo nemilá.

Naše největší chyba vůči Slovensku byla ta, že jsme ho neznali. Všecky pozdější přehmaty a nedorozumění vplynuly z této osudné prapříčiny. Všecko zklamání českých lidí pracujících na Slovensku a všecko rozčarování Slováků nad Čechy jsme mohli mít ušetřeno, kdybychom si byli po převratu, překračující moravské hranice, uvědomili věc velice prostou: že za těmi hranicemi začíná jiný svět — jiný kulturně, jiný sociálně, jiný hospodářsky, než náš českomoravský mikrokosmos. Tato prostá věc nás měla každého napadnout, jakmile jsme za hranicemi spatřili první slovenskou chalupu, první kupu sena nebo první úhor. Neboť takové chalupy, takové kupy a dokonce už úhory se v našich zemích nevyskytují. Co bylo tehdy jednoduššího, než usoudit, že v jiných chalupách asi také žijí jiní lidé a že sedláci, kteří dělají jiné kupy a nechávají pole ležet ladem, budou asi mít jiné názory, než máme my? A přece se většina našich lidí, spěchajících na Slovensko, ukázala tohoto jednoduchého úsudku neschopnou. Asi proto, že nadšení zřídka mívá dar podrobného pozorování a že předpojaté iluze a teorie přilíží zaplňují mysl a brání jí, aby přijímala nové dojmy.

Řeč a národ.

Tenkrát se také ukázala slabost našeho jednostranného, filologicky orientovaného vlastenectví. My a Slováci mluvíme v podstatě jednou řečí, musíme si tedy snadno porozumět — tak asi uvažoval prostý Čech z roku 1919, vychovaný gramatiky, literárními historiky a — politiky (kromě toho největšího, který však byl málo a nerad slyšen, T. G. Masaryka). Ukázalo se, že gramatikové měli pravdu, pokud šlo jenom o sám jazyk. Ani Čechům ani Slovákům nečinilo obtíž poslouchat navzájem zvuky, které vycházely z jejich úst. Horší však to bylo s tím, co ty zvuky znamenaly. Tatáž slova putovala z českých úst k slovenským uším a vracela se přes slovenské rty k uším českým, a přece ucho jednoho slyšelo něco jiného, než ústa druhého mluvila. Nebylo divení konce, když se přišlo na to, že tatáž slova mohou po každé znamenat něco jiného. Hned od začátku byly velké obtíže s důležitým slovem „československý“. Čechové se domnívali, že je lze bez nesnází spojit se slovem „národ“ a že takto vzniklý pojem bude platit stejně na Slovensku jako v Čechách nebo na Moravě. Velká část Slováků však byla jiného názoru. Tvrdila, že ono slovo vůbec nelze spojovat se slovem „národ“, že se musí za tím účelem napřed rozpúlit a že potom ovšem bude platit první půlka jenom v Čechách a na Moravě a druhá jenom na Slovensku. A aby nikdo nebyl v pochybnostech, kde má půlit, dali tam hned Slováci rozdělovací znaménko. Od těch dob máme také nominálně dvojí měnu: v Čechách a na Moravě Kč, na Slovensku Kčs. Nebylo však posud zaznamenáno, že by ono rozlišení bylo přenášeno také na papírky a kousky kovu těmito značkami pojmenované. Odvážný cestovatel nechť se tedy bez obav vydá do vzdálených končin našeho východu. Bude mu ochotně vydáno, čeho bude potřebovat, i když s sebou poveze pouhé Kč.

Neviděla se katolícká fakta.

Z týchto zdánlivě nudných sporů o význam, půlení a způsob zkracování slov rostlo na Slovensku hnutí, jemuž vděčíme jednak za mnohé vnitřní i zahraniční obtíže státu, jednak za lepší vědomost o tom, co to vlastně Slovensko a Slováci jsou. Psychologie nardarmo neučí, že poznání začíná tenkrát, když se našim instinktivním snahám postaví v cestu nějaká překážka. Ludová strana se svým vůdcem nám jich nastavěla za dobu své existence tolik, že by každý politicky zainteresovaný Čech mohl už pomalu skládat rigorosum ze znalosti slovenské povahy i slovenských poměrů.

Když šlo po převratě na Slovensku o vybudování nové státní správy, opírali jsme se hlavně o tamní stoupence realismu a jejich odchovance. Bylo to docela přirozené a nutné. Byli to lidé politicky nejpokročilejší a československé státní myšlenky nejoddaňejší. Docela právem jim tedy byla svěřena odpovědnost. Byli to však — jistě nikoli náhodou — většinou evangelíci, a tak jsme my Čechevé, dívající se na ně jako na pravé a nejčistší představitele Slováků, skoro zapomněli, že na Slovensku existuje také katolícký klerikalismus. Ten se ostatně sám přihlásil tak brzy a tak důrazně, že nám to až bylo nemilé.

Naš optický klam vznikl také tím, že jsme po válce považovali katolicismus za kvantitě négligeable. To jsme mohli do jisté míry právem, ač ne dlouho, dělat v zemích českých, kde byl katolicismus svou černožlutou minulostí tak dokonale diskreditován, že byl s počátku odsouzen hrát roli pouhého politického statisty. O nacionalismu a protirakušanství českých katolíckých vůdců za války nutno milosrdně pomlčet, protože se u nich o něčem takovém, jak je až příliš dobře známo, vůbec nedá mluvit. Byl sice třeba takový Zahradník, ale kdo ho považoval za katolíka? To byl prostě agrární poslanec a výjimka, která potvrzovala pravidlo. Každý český kněz, který byl za války proti Rakousku, zaváněl reformismem a tím byl eo ipso s katolíckého stanoviska podezřelý. Zkrátka a dobře lze říci, že český katolicismus byl až do poslední chvíle orientován rakousky.

Něco jiného na Slovensku. Tamní katolíci měli svého Hlinku, který měl sice také své obtíže s episkopátem, ale obtíže spíše politické než náboženské, o jehož katolícké pravověrnosti však jinak sotva mohlo být pochybováno. Při tom byl Hlinka slovenský nacionalista a jeho protimaďarství bylo potvrzeno odseděným žalářem. Osobě tohoto kněze může katolicismus na Slovensku děkovat za to, že mu odpadl politický handicap, jakým byl zatížen v českých zemích. Mohl po válce prostě navázat tam, kde před ní a za ní přestal, jenom s tím rozdílem, že svůj nacionalismus namířil mimo Maďary ještě také proti Čechům.

Slovenský nacionalismus namířený proti Čechům — to je pro nás politické a sociologické mysterium, jemuž stále ještě nemůžeme přijít na kloub. Představovali jsme si, že tyto dva nacionalismy nikdy nemohou jít proti sobě, nýbrž vždycky jen ruku v ruce spolu. Ale pokusme se jen zběžně věc analyzovat, snad bude pochopitelnější.

My Čechevé jsme měli čest, ale také do jisté míry neštěstí přijít na Slovensko pod praporem pokroku s náterem volnomyšlenkářským. S čím jiným jsme — historicky vzato — také mohli přijít? Rodící se idea československého státu neměla katolicismus na své straně — o tom jsme mluvili výše. Protireformace je pro

nás historicky spiata se ztrátou samostatnosti. Ať si dnes naši historikové sebe horlivěji dokazují, že tak zvaná doba temna nebyla dobou kulturního úpadku, neoddisputují fakt, že konec reformace v Čechách znamená také konec české samostatnosti. Jaké pak tedy máme důvody, abychom na tyto časy vzpomínali s vděčností v srdci? Samostatnost je příliš drahý statek, než aby naň dal národu zapomenouti nějaký idylický kult tak problematického světce, jakým byl Jan Nepomucký. Řím šel s Habsburky a nikoliv s námi — proto bylo řečeno, že musí být Čechem souzen a odsouzen. Ať už to v širokých vrstvách lidu dopadlo jakkoli, nejlepší hlavy národa ten soud vyslovily docela rozhodně a jasně.

Jenže — co platilo v Čechách, nemusilo platit na Slovensku. Také tam sice žila jakási reformační tradice a v ní snad i nějaké vzpomínky na české Bratrstvo, ale hledejte je v onom černém davu zaostalého, pologramotného lidu, prosáklého primitivním katolictvím a hrdličím se den za dnem s příznakem bídy! Lidu, který nevěděl, co je samostatnost, na niž jsme my měli aspoň historické vzpomínky! A pokoušejte se na onu teninkou nit historických reminiscencí na kulturní a náboženské společenství s Čechy pověsit novou ideu československého státu! Uvidíte, jak těžká to je věc. Ale to byla naše situace po převratu anebo aspoň situace, jak jsme ji my, lidé z historických zemí, chápali. Mohli jsme jinak? I kdybychom byli nepřecenili politickou nosnost slovenského evangelictví a nepodcenili sílu tamního národopisného katolictví, koho jsme měli k dispozici, kdo by byl mohl toto katolictví pro nás podchytnout? Čeští katolíci to jistě nebyli. Ti byli příliš zaměstnáni přetíráním černožlutých vrat u svých politických i církevních příbytků na červenobílá, než aby bylo možno od nich žádati další rozptylování. Dobrá, šli jsme tedy my, husité, volnomyšlenkáři, socialisté, realisté a jiní nekali živlové, sami a u velké části slovenského lidu — nač to zapírat? — jsme nepochodili. Je docela přirozené, že je to právě ona část katolícko-klerikální. Té stačilo jen říci: „Žeňte je, chtějí vám brát pána boha,“ aby u ní byl konec s československým bratrstvím a aby bylo dáno citové jádro toho, co se později kolem něho vykristalisovalo pode jménem autonomie. Přidejte k tomu trochu temného kmenového citění, lokálního patriotismu, hospodářských nesnází a společenských změn, jež s převratem souvisely, a máte duchovní obraz dnešního ľudáckého hnutí se vši jeho negací, bezprogramovostí a podrážděností. U kořene všeho však nikdy nezapomeňte hledat pocit ohroženosti, jenž tyto katolíky zachvátil při jejich styku s myšlenkovým světem Čechů, v širokém smyslu slova pokrokovým, ale pro ně cizím a jejich víře nepřátelským.

První otázka, kterou mi čtenář po tomto výkladu položí, bude patrně tato:

Co s tím máme počít?

Na to je dvojí odpověď: jedna čistě politická, druhá kulturně politická. První by zněla asi takto: Jednou je to tady, musíme tedy hledět nějak s tím vyjít. Na ľudácké nadávání jsme si už zvykli, nemusí nám tedy překážet. Iredenta z toho nebude, v tom ohledu máme závazná prohlášení hlavního vůdce. Co se týče náboženské svobody, můžeme prostě odkázat na ústavu. Katolíci budou mít a mají všecku volnost jako každé

jiné vyznání, ale nadvládu nikdy. Základ státu je laický. Nemůžeme a nebudeme zavádět žádný laicko-klerikální dualismus v tom smyslu, že by na Slovensku měli katolíci nějaké zvláštní postavení, jakého nemají v ostatních částech státu. Jinými slovy: nevydáme Slovensko jediné straně. Co se týče hesla autonomie, prosíme o jeho definici, to znamená: očekáváme konkrétní návrhy, máte-li jaké. Vyhrazuji si ovšem své protinávrhy.

Kulturně politická odpověď by vypadala asi takto: Slovensko musí dříve nebo později prodělat něco podobného, jako jsme prodělali my od konce let osmdesátých až po světovou válku. Udělalo politický skok, na nějž nebylo kulturně dost připraveno. Možná, že prodělá tento kulturní vývoj ve formě méně akutní, než v jaké probíhal u nás, protože mnohé z našich zkušeností budou samočinně působit a už působí. Takový vývoj ovšem předpokládá, že se Slovensko hospodářsky pozdvihne a že se dostane ze stadia primitivně zemědělského na stupeň vyšší. Všecka tato práce však čeká na Slováky samy, na jejich mladá pokolení. Kulturní a hospodářský pokrok nechť Slováci přijmou z rukou vlastních lidí, neboť jen tehdy v něj uvěří a plně jej zažijí. Za dnešního stavu myslí, kdy čechoslovakism znamená u mnohých Slováků asi totéž jako národní zrada, bude nepochybně dobře, budou-li Čechové zdrženliví a nebudou-li Slováci tuto ideu, pokud jsou jí oddáni, příliš zdůrazňovat. Není dost obratné vést ustavičné polemiky o tento velký cíl a bouřit tak proti sobě všechny afekty, jimiž prostý člověk reaguje na každou kulturní změnu. Daleko vhodnější je volit metodu drobné a málomluvné práce. Jiná otázka je ovšem, zdali je na ni mladé pokolení na Slovensku vědecky a morálně dost připraveno. I když to zatím nemůžeme tvrdit, smíme v to snad aspoň doufat.

literatura a umění

Montáž ze sjezdu spisovatelů v Moskvě

III.
(Radek.)

Čistě buržoasní literatura se podle Radka stala nikoliv hlasem protestu proti světovému imperialismu, ale prostředkem k vychvalování války. „Světová krise a velké dílo pětiletky měly na světovou literaturu větší vliv než celý předcházející vývoj.“ Spisovatel, vidící rozklad kapitalismu a demokracie, nevidí však ještě na Západě revoluční síly. A nepochopí-li to v nejbližší době, ocitne se na oné straně barikády.

Radek mluví o desolátním stavu literatury v zemích s fašistickou vládou — Polsku, Německu atd. Neznamená to, že se za fašismu nemůže objevit velmi nadaný autor. Ale fašistické literatury, která by přesvědčila miliony — není. Chce-li někdo, aby se světová literatura zase rozvíjela, má jít ke komunismu a bojovat proti fašismu. Pak přicházejí na řadu země, které mají vyvinutou proletářskou literaturu: Anglie, Francie (na příklad A. Gide). Radek je volá k spojení a společnému boji, podřízení svého talentu direktivám a potřebám strany. Cizí mistři, blízcí komunismu, mají přijít do SSSR a naučit méně kultivované domácí autory umění psát.

Přísné kritice podrobil Radek domácí módu podle Joyce, Ovšem, vidí-li sovětský spisovatel knihu vydanou v cizině, mající 800 stránek a ani jednu tečku nebo čárku, myslí se, že tu

je snad velký klíč k umění. Je to však úchylnka, a to velmi neproduktivní, od vlastní cesty a poslání sovětského spisovatele.

„Naše literatura našla svou tvůrčí cestu. Tato velká tvůrčí cesta se opírá o nejlepší historické tradice... Nosil v dějinách (realismus) různé názvy, byl vyjadřovatelem tuh různých tříd, ale vždy v tom období, kdy tyto třídy hrály pokrokovou úlohu... Tato literatura musí postavit proti hynoucímu kapitalistickému světu obraz toho velkého lidstva, které se rodí v mukách, ale i v radostech velké revoluce.“

Přednáška Radkova byla současně i přátelskou polemikou s cizími proselyty. Mírně zadebatoval si s Malreaux, který si dovolil vyslovit jakési drobné pochybnosti o bolševistických metodách v literatuře, ale hned za mu kamarádsky polichotil, pochválil jeho nadání. Oponuje Herzfeldovi, který se urazil za Joyce. Konečně říká: „Mladá revoluce, která je armádou, musí v jisté etapě žít v kasárnách — jinak nemůže být, neboť armády žijí v kasárnách.“

Význam tohoto Radkova agitačního projevu je jasný. Byl určen nikoliv domácím spisovatelům, ale cizím hostům sjezdu, kteří přes všechna jejich ujistění o příslušnosti k proletářské literatuře potřebují ve své kolísavosti adeptů napomínání a vedení, aby neztratili generální linii, panující nyní v sovětské politice a literatuře. Neboť věci, které Radek povídal, znají domácí autoři jako staré boty a ani nejdůkladnější straník by jim je neopakoval v této formě, kdežto pro mnohé cizince, účastníky sjezdu, byly jistě novinkou.

Divadelní úsek.

Zároveň se začínají porady a debaty dramatických autorů a divadelních činitelů. Ale přesto, že Tairov, vystoupivší na sjezdu s projevem, pojmenovaným „Potřebujeme velké dramaturgie jako vzduchu“, volal: „Naše divadlo a herci teskní po velkém díle naší doby“, byla tato část sjezdu z nejslabších, nejméně výrazných a nejzmatenějších. Dramatičtí spisovatelé celkem opakovali o divadelní tvorbě, co již bylo řečeno na sjezdu o literatuře vůbec, vyhlíželi desorientovaně, ospale a chabě si navzájem nadávali a říkali věčné pravdy. Tak Kirpotin prohlašuje, že „jednoduchost s hlediska formy je snad nejtěžší věcí v umění... Zavazuje nás k jednoduchosti sociální objednávka, s níž se na literaturu obrátily miliony.“ Podobně Kiršon, vrhající své kusy údernými tempy, objevuje charakteristické novoty v sovětském divadelnictví: „optimistickou tragedii a komedii s kladnými hrdiny“. Jakýsi soudruh s půvabným literárním pseudonymem Dinamov volá na autory, aby se učili u Shakespeara — téma sice dosud ještě módní v SSSR, ale nikoliv dernier cri. Moudré slovo, platící nejen na sovětské poměry, řekl jen N. Pogodin (autor kusů „Můj přítel“, „Po plese“). Pravil:

„Znám velmi dobře noviny... Víím, že dá-li novinář poznámku o špatné jakosti mýdla, zodpovídá se za to a ukáže-li se, že novinář nalezl, nebo, bůh chraň, vyrovnával s kýmsi osobní účty, pak teskní a špatně bude tomu novináři. Napíše-li pak novinář o divadelním kuse, o představení, tlachavě, přímo skutečnost překrucující věci, bude-li dokonce známo, že tento novinář podporuje toho či onoho autora nebo divadlo (takové má názory), nebude mu ani teskní ani špatně.“

Bucharin.

Dále si už, myslím, dramatických autorů nikdo nevěšmal, neboť jejich trávající debaty byly přehlušeny veselým hlukem patálie, způsobené vystoupením Bucharina, přispěvšího tak velmi sympaticky k oživení nálady sjezdu, zřejmě již ochabující. Bylo věru dobré, že se sjezd brzy nato uzavřel, neboť vášně se rozproudily do takové míry, spisovatelů se zmocnila taková hromadná psychosa, že za výsledky debat nebylo lze ručit. Bucharin hodil kost a to neobyčejně šťastně — uražení byli naň absolutně všichni, bez rozdílu směru, ba stávalo se,

že autor hájil nepřítel, jehož, jak všichni dobře věděli, nemohl před tím ani cítit.

Avšak nejdříve něco o Bucharinovi samotném. Tento politik má vzdělání a erudici vskutku „předválečné“, jakých se nyní vyskytuje málo. Dovede mluvit chytře o mnoha věcech, i když má vše, jako i jeho knihy, nádech popularisátorství, nevědeckosti. Lze si jej docela dobře představit jako liberálního a pokrokového politika, s jakými se setkáváme v evropských demokraciích; komunismus, ačkoli komunistou je starým, vypadá v jeho výkladu vždy trochu zjemněle, je podroben osobním úchylkám Bucharina — ne nadarmo byl v opozici Trockého. Čteme-li jeho projev, vzniká u nás jakási osobní domněnka, že rád bravuruje před veřejným míněním — jak strany tak literatury. Neboť to, co pověděl, jistě ne bez touhy po hluku a ozvěně na sjezdu, nemůže být ruskou komunistickou stranou stoprocentně podepsáno. Na druhé straně pak byla řeč Bucharinova doslova pumou, neboť takovou bouří nadšení a odporu mohl vzbudit jen proto, že mluvil z jiného zorného úhlu, než je zvykem, ba řekněme obrazně, o věcech, o nichž v dobré komunistické společnosti je zvykem mlčet. Tím se dá vysvětlit, že, když řekl prostá a na pohled bezvýznamná slova o nebožtíkovi Majakovském, a sice: „Druhou největší — a s básnické strany pronikavě novátorskou postavou našeho básnictví je Vladimír Majakovský“, strhl se neslýchaný potlesk a celý sjezd vstal, aby počtil zemřelého přítele. Jak potom v odpovědi Bucharinovi kdosi podotkl — vítal ne tak Majakovského zemřelého, ale stále žijícího jako básníka. Sjezd se radoval, že může nenápadně vyslovit nesouhlas s leccíms, pocházejícím z oficiálních kruhů, a Bucharin mu k tomu dal na několika místech příležitost, aniž se kdo musel k tomu nesouhlasu aktivně a individuálně hlásit.

Projev Bucharinův byl věnován „básnictví, poetice a úkolům básnické tvorby v SSSR“. Po přehledu názorů na básnictví, jak se vyvíjely během dějin a po jejich analýze, přechází Bucharin k „poetice jako technologii básnického mistrovství“. Při této příležitosti se musel dotknout školy formalistů a mluvil o nich způsobem ne zcela dnes v SSSR obvyklým, totiž nezavrhoval je způsobem, nedovolujícím žádných námitek. Nejdříve o vztazích formy a obsahu:

„Obyčejně za nejožehavější problém se považoval problém obsahu a formy. Zdá se mi, že tu, v tomto problému, je třeba odhodit mechanickou představu, že, prý, obsah je něco na způsob nádivky, forma něco na způsob střeva. Věc se nemá tak, a v tomto bodě bylo zásluhou formalismu to, že někteří z nich podtrhovali, že samotná forma je „obsažná“.

Dodali bychom ještě k těmto slovům Bucharinovým, že zásluha formalismu byla též v přispění ke zvědečení literární nauky, a to hlavně v její metodologii. Bucharin naznačuje pak cesty, které přivedly formalismus k záhubě, hlavně jím vytýká jejich zbožňování slova jako takového, zvuku a nikoliv smyslu. Jsou to obvyklé námitky, které se formalismu kládou. Nelze však ohýbat hůl: „vrcholně nesprávná je orientace, pozorující se často v našem marxistickém prostředí, a to — čistě nihilistický poměr k formě vůbec.“ Formalismus v umění a ve vědě je zavržení hodný, nikoliv však analýza „formálních momentů v umění . . . analýza, která je vrcholně prospěšná.“

Bucharin se omlouvá, že ve své přednášce se dotýká jen literatury ruské. Lituje, že se nedotýká literatur národů SSSR. Dělá to však ne proto, že by podceňoval jejich obrovský význam, nýbrž (tu jedovatost si Bucharin neodpustil a měl dobře) „řídím se tu jistým pravidlem Kuzmy Prutkova, a něhož, mezi jiným, je řečeno tak: „Neznaje řeči irokezské, jak můžeš o ní vyslovovat mínění, které by nebylo povrchní a hloupé.“ (Smích, potlesk.) Vím, že jsou amatéři, kteří soudí o všem a mohou dělat obecné vývody. Ale říká-li se, že pře-

klady tadžických a ukrajinských básníků do naší řeči jsou špatnými překlady, pak jak mohou soudit o těch básnících?“ Pozastaviv se u básníků přechodní doby, tíhnoucích více nebo méně k proletářské revoluci — Blodkovi, Jeseninovi a Brjušovovi, u básníků literárně-revoluční agitky, jako Demjan Bědný a Majakovský, přechází Bucharin k básnické přítomnosti. Chybou jeho bylo, že o ní mluvil příliš osobně. Bral prostě básníky po pořádku jednoho za druhým a každý dostal svůj díl. Tak to nedělal ani Gorký, který se osobní kritiky pokud možno vyvaroval a který má dnes jinou moc a hlas než Bucharin, který může být podezříván z herese. Bouře protestů uražených básníků se snesla na hlavu Bucharinovu, kteří si vůči němu velmi mnoho dovolovali a chovali se více nebo méně hrubě, každý podle své povahy.

Mimo to se sjezd radoval z cizího neštěstí. Tak, když Bucharin mluvil velmi ostře o lyrících Žaroví a Utkinovi, o jejich obrovském sebezbožňování, básnické lehkomyšlnosti, přecházející v lehkovážnost, a když zesměšnil je citáty, ozvalo se několikrát strašně zlomyslné tleskání spisovatelů, majících těchto svých soudruhů až po krk. Na druhé straně se jistá část spisovatelů dala strhnouti sympatií k báječnému mistrovi Pasternakovovi, k dobrému básníkovi Tichonovovi, když je Bucharin pochválil a velmi vřele se zmínil zvláště o Pasternakovovi, často pronásledovaném od sovětů pro svou neaktuálnost a artističnost. Ti, kdož později v debatách obviňovali Bucharina z nedůslednosti, nebyli však docela v nepravu. Po tom, co tak vřele promluvil o Majakovském, pravil Bucharin ke konci projevu, že „doba agitky v stylu Majakovského již minula“, slova, jichž se zuřivě chytli nejvíce projevem postižení D. Bědnýj a Bezyměnskij. Všech pak se dotkla ostrá slova, že „krutý, nekulturní venkov panuje ještě u nás. Naše básnictví se ještě nezvedlo k chápání celého smyslu naší doby“, že „naše básnictví někdy — a zrovna u lidí nám ideologicky nejbližších — je elementární“, a konečně, že se „u nás rýmované heslo zaměňuje často s básnictvím“. Bezpochyby byla různost mínění veliká — po skončení přednášky se ozval dle záznamu referátů v sovětských novinách „potlesk celého sálu, přecházející v ovace, výkřiky „hura“, celý sál vstává.“ — Projev nadšení, jehož intenzita je pro sjezd vrcholná a s nímž se v žádném jiném případě nesetkáváme, tisk s matematickou přesností odstiňoval stupně potlesku, na př. „nadšené tleskání“, bouřlivé tleskání a pod., takže podle toho můžeme usuzovat.

filosofie a psychologie

O t o k a r F i s c h e r :

Nietzsche a Třetí říše

Redaktor P ř í t o m n o s t i uvádí mne do rozpaků výzvou, abych posoudil, mají-li ideologové Třetí říše právo odvolávat se na Nietzscheho jakožto svého přímého předchůdce. Bylo by lze stručně odpovědět: Ano, mají, neboť množství aforismů a fragmentů, doporučujících vládu silné ruky, brojících proti úpadku, vyzvedajících vůli k moci za nejhlubší lidský princip, horujících pro návrat k primitivismu a pro odklon od nezdravých prvků náboženství a civilisace, je opravdu takového rázu, že by beze změny mohlo být převedeno do právního a mravního kodexu dnešních pánů Německa. Ale se stejným právem by se zas mohla citovat spousta jiných míst, podle nichž by se praxe

hitlerovců jevíla nejen karikaturou, ale přímým protikladem toho, oč nečasový a protičasový myslitel usiloval. Věc není nijak prostá a nedá se odbýt zběžným článkem, bylo by k jejímu zpracování třeba usilovného, obnoveného studia Nietzscheových spisů a mohla by se jí věnovat celá kniha. Zde se spokojím jen s vytčením několika směrnic, jakými by se podrobná úvaha měla ubírat.

Nietzsche není jediný filosof, který dává podnět k výkladům a důsledkům vespolek se potírajícím. Zřetelným dokladem dvojmé soustavy byl už Hegel. Kdyby se Peroutkova otázka přenesla na předchůdcovský poměr tohoto pruského myslitele k dnešnímu Rusku, dopadla by odpověď rovněž dvojznačně: Hegel sotva byl připravovatelem bolševické soustavy jakožto oficiální představitel a logik svého státu; ale byl jedním z Leninových předchůdců, mediem své „levice“, z níž vyšel Marx. U Nietzscheho nadto se vztahy komplikují básnickým jeho výrazem a symboly, jež si sotva přál mít vykládány doslova; odtud matoucí a mnohoznačný ráz některých pasáží v Zarathustrovi. Positivistické pak složky jeho myšlení podléhaly, jak známo, radikálním převratům a procházely výkyvy nejprotimluvnějšího hodnocení. Ptejte se na jeho soud o Wagnerovi, Schopenhauerovi, romantice, Výmaru atd. a vždy bude nutno rozlišovat mezi mladistvým autorem „Zrození tragedie“ a pozdním stanoviskem radikalismu nebo negace; Sokrates i Kant, ale též Německo a Německo, to nejsou pro toho Protea, který hlásal „Jen kdo se přerouzuje, můj má rod“, ustálené normy, nýbrž mění se aspekty křechovitého vývoje. Ernst Bertram mohl roku 1918 o Nietzschevi vydati knihu s podtitulem „pokus o mytologii“ a založit ji přímo na důkazu oné „einwohnende Doppelseelhaftigkeit dieses Geistes“, oné nutnosti přecházet z krajnosti do krajnosti a od these k antithesi.

Však se ta duplicita nietzschovského ducha jasně obráží v jeho osudu posmrtném, dovolávají se ho zástupci protichůdných světových citů a těžko říci, kdo větším a kdo menším právem: jen vedla-li četba jeho stráněk a básní k prožitku vskutku intenzivnímu. Vidíme to u nás v Čechách. Nietzschevský kult byl začat F. V. Krejčím, jehož sociálnímu soucitu nevařilo hlásání durynské maximy „staňte se tvrdými“, ale spolu Arnoštem Procházkou, který si u něho bral podnět k uměleckému amoralismu. Nietzsche oplodnil dojista světoobčanství Šaldovo, ale — a to je pro naši otázku ještě důležitější — zaboření do téhož Nietzscheho vedlo Lva Borského ke konsekvencím krajního nacionalismu. Ve větším měřítku pozorujeme totéž v cizině. Nietzsche, vykládaný v Německu po germánsku, platí Francii za předního hlasatele nadnárodního evropanství, je rozbírán po svých stránkách stmelujících, frankofilských, protivlasteneckých, je studován v nejobyemnějším spise celé nietzschovské literatury Ch. Andlerem ve svých vztazích též k ideji sociální — kdežto Angličané si celkem uchovávají svůj chladný odstup od myslitele, jenž jim znamená přímou průpravu k světové válce.

Tím se dostáváme na území ležící před naším ústředním thematem a těsně se ho již dotýkající: totiž k otázce, jak působí nietzschovský kvas v dnešní Itálii; neboť Německo národních socialistů nelze odlučovat od předpokladů ideologie fašistické. Nuž, zdá se mi, že co do souvislostí literárních je zcela pevný

řetězec spojující s Nietzschem jeho ctitele d'Anunzia a jdoucí k dalším článkům, k předválečnému futurismu a poválečnému fašismu. Mussolini sám se přiznal, že naň Nietzsche účinkoval, to patrně nejsilněji prostřednictvím Georges Sorela a jeho „Úvah o násilí“ z roku 1907 — jedné z těch knih, jež, mimochodem, stejně jako Nietzsche, tají v sobě zárodky k systémům a praxím zcela protichůdným. Nebylo by arci radno vliv Nietzscheho na Itálii přeceňovat. Podrobný jeho znalec, prof. Löwith, žijící teď v Římě (autor studie o Nietzschevi a Kierkegardovi a připravovaného spisu o věčném návratu), varuje, aby se paralely nepřepínaly. Nám je citově sic dána domněnka, že velebitel „halkyonského“ nebe nad italskou Rivierou, chvalořečník Borgiů, turinského prostředí a Cavoura byl by v přemnohém tleskal fašismu, který se může hlásit k nietzschovskému navazování na protikřesťanskou antiku i k protisociálnímu jeho diktátorství a militarismu; ale nezapomínejme na dvojí hráz, jež oba světy odděluje: Zarathustra, jemuž stát byl „chladným netvorem“, nemohl by přijmouti učení o autoritě a totalitě státní, byl k tomu ještě příliš individualistou anarchické ražby; a také vypjatý nacionalismus vedoucí k šovinistickým nadsázkám naráží na polemiku, jíž Nietzsche, aspoň co se Německa tkne, nepřestal stíhati všeliké jevy „Vaterländerei“, to jest vlastenčení.

A tedy Německo. Lze očekávat, ale neříká to mnoho, že essayističtí propagátoři Třetí říše po způsobu Moellera van den Bruck vycházeli namnoze z nietzschovských jnotajů a metafor. Příkladem budiž Rosenbergův Mythos 20. století, kde je Nietzsche brán v ochranu proti svým nedůstojným prý a matoucím pokračovatelům a vykladačům: Nietzsche — taková je zmatená učenost Rosenbergova — sám prý usiloval o „rassische Hochzucht“, ale dostal se pohříchu do snů politických smilníků, což je horší nežli padnout do rukou loupežnických. Proti svým prorokům je zato Hitler naprosto netknut nietzschovskou ideologií. Na přímočaře agitátorské linii spisu „Mein Kampf“ není místa pro nižádnou dvojznačnost, ovšem ani pro hloubku a filosofii. Hitler sám, to je pevné mé přesvědčení, byl by přišel se svým učením, i kdyby žádného „přehodnocování hodnot“, žádného „filosofování kladivem“, žádné nietzschovské biologie nebylo bývalo; k myšlenkovému výkladu Hitlerova růstu naprosto vystačíme s vídeňským antisemitismem, s pruským všněmečtvím, s wagnerovským a powagnerovským stanoviskem plemenným. Ale pro r e c e p c i Hitlerových útoků a popudů je tím důležitější, že tu byla půda připravena kypřením, jež se provádělo ve zname-ní nietzschovském. Nedovedu si představit, že by hitlerovsky úderný primitivismus byl mohl nalézt tak nadšené posluchače ve vrstvách intelektuálních, kdyby jim po léta a desetiletí nebylo bývalo vtlučováno: musíme se oprostit od rafinované kultury, musíme odložit svou neplodnou složitost, opovrhujeme duchovostí, která nás jen zavádí na scestí, čekejme vůdce, který nás vyvede z bludné naší pouti a jehož slovo bude čiré jako slovo dítěte.

Toto oprošťování, toto vědomé barbarisování (beru to slovo bez hanlivého příděchu) provádí od počátku našeho století německá věda. Kolem lyrika-symbolisty Stefana Georgeho utvořil se kruh zbožňovatelů a interpretů, kteří spásu světa hledají v tom, že přijde kdosi

mocný a ujme se ubohého stáda — ať už sám George byl míněn tím mesiášem, ať spíše byl vykládán jako básník, jenž takového mesiáše připravuje. Monumentalisující uctívání velkých individualit dalo se pod egidou druhé „Nečasové úvahy“ a vedlo ke zbožštění lidské osobnosti; zvláště Friedrich Gundolf, dnes pro svůj židovský původ opomíjený, hodnotil dění literární aristokratickými měřítky branými především z Nietzscheho. Ale neběželo jen o slovesnost, ne jen o dějiny pojímané s hlediska krajního individualismu. Běželo o to, aby svět byl ve svých zásadách odspiritalisován, aby zdravý vývoj byl postaven v nesmiřitelný protiklad k podmínkám ducha. Zde má vedle Spenglera a jiných Ludwig Klages, pevně zakořeněn v nietzschovství a kdysi též spjat s družinou georgovskou, dokumentární význam svým dílem „Der Geist als Widersacher der Seele“, v němž Nietzscheův anti-racionalismus byl domyšlen a dováděn k boji proti zeslabující, depravující vzdělanosti nového věku. Tím vším arci se vytvářelo ovzduší, v němž rozhodujícími součástmi nebyly vlastní a původní myšlenky Nietzscheovy, nýbrž jejich parafráze, doplňky a někdy též skresleniny podle přídavků a nadsázek jeho pokračovatelů.

Zde pak, mluveno nietzschovsky, „incipit tragoedia“, zde se začíná krutý osud myslitele viněného z odpovědnosti za činy, jimž nechtěl. Nietzsche, třebaže bolestně toužil po tom, aby kolem sebe mohl sdružovati obec žáků, přec neméně trpěl tím, když viděl, že jeho náměty jsou simplifikovány nebo zkručovány. „Nechci být zaměňován!“ tak to zaznívá z jeho výroků — a zaměňován byl již za živa. Je poučné všimnouti si zvláště dvou mužů, kteří se octli v jeho blízkosti a s nimiž za živý svět nechtěl být ztotožňován. Tím jedním, v době odvratu Nietzscheho od romantiky k intelektualismu, byl Paul Rée, důmyslný aforistik, ale libertinský doktrinář, ateista, volný myšlenkář, povrchně duchaplnický představitel židovsky vyhrucujícího espritu. Druhý pak, proti němuž Nietzsche protestoval několik roků poté, byl z protilehlého tábora, antisemitského. To byl profesor Bernhard Förster, jenž v Jižní Americe zakládal podle směrnic plemenité čistoty německou osadu Nueva Germania a snažil se — marně — Nietzscheho získat pro svou rasovou teorii a kolonizační praxi. Tato epizoda, v níž se Nietzsche netajil svým naprostým nesouhlasem, měla netušené důsledky životní i posmrtné. Z Förstra se stal Nietzscheův švagr a Förstrová vdova po svém návratu z Paraguay byla přední propagátorkou i vydavatelkou svého duševně již onemocnělého bratra. Nietzscheův archiv založený paní Förstrovou ve Výmaru byl nejednou blíž tendencím Förstrovým než Nietzscheovým a po německém převratu, ne-li už dřív, přeplul do vod hitlerovských. Zde čeká příští kritiku úkol, aby se přesně oddělovalo, co přejala zasloužilá paní Elisabeth Förster-Nietzsche od svého bratra a co přejala od svého muže. Tragika dnešního nietzschovství je ze značné části v tom, že pravý Nietzsche je „zaměňován“ za muže, kterého nesnášel a jehož tendence mu šla na nervy. Již prvý, kdo se nemocného Nietzscheho veřejně „ujímal“, znamenal nebezpečí, že jeho učení zúží v těsné národnické evangelium, ve vzývání čistých ctností germánských a v jiné články, z nichž mohou těžít dnešní vládcové: to byl Julius Langbehn, lékař, autor velkoněmecké knihy Rembrandt vychovatel.

Povinnost nestranné nietzschovské interpretace záleží v tom, aby autentický Nietzsche byl ochraňován od těch, kdo se na svůj vrub s ním identifikují, nemožnou být už desavuoováni, ba majíce oporu mezi zástupci oficiálního, archivního badání nietzschovského.

Nenapadá mne tím dokazovat, že by Nietzsche nebyl přímým předchůdcem hnutí, jež se po válce v Německu rozpoutalo a po roce 1930 opanovalo pole. Velkoplátné vidění, jimiž pozdní Nietzsche upírá svůj zor k davovým a politickým bojům příštích staletí; učení o vůli k moci jakožto klíči všeho lidského konání; zuřivý boj proti všemu, v čem věřil „dekadenci“; důraz, jež klade na vznešenost plemene, na dobrou krev, na nutnost válčení, na instinkty dravčí; symbol plavé bestie, ideál banditských Korsů, touha po rozběsnění utajených démonů, materialistické chápání náboženského i myšlenkového vznětu, fyziologický výklad umění — ty a jiné zásady posledních Nietzscheových spisů, dohotovených a zvláště rozpracovaných, dávají přímý podnět k uplatňování násilnosti, přímý návod k metodám protisocialistickým, protidemokratickým, protipokrokovým; znamenalo by omývat mouřenina, kdyby se někdo pokusil dokazovat, že etapa dnešních vnitrostátních válek a diktatur nebyla Nietzschem předvídána a připravována. Arci jsou to záznamy, nepřipouštějící jednotně protříbeného stanoviska, mají hojně protimluvů a jejich prorocství se zahalují rouškou mnohoznačnosti: už základní otázka, kterému ze evropskému celku Nietzsche přiznává politický primát a prorokuje největší budoucnost, zda Anglosasům, vůbec Germánům, či daleko spíše Slovanstvu, naráží na nesrovnalosti a snad by se daly některými z kontextu vytrženými místy hájit i these směřující proti násilí a proti krutosti světového válčení. Jisté však je, že se konkrétní aplikace povšechných, Nietzschem předvídaných bojů nese směrem, ke kterému by nikdy byl svého svolení nedal. Ba více. Nejzralejší z Nietzscheových spisů — jsou to ty, které k nám posud neprošly, taková „Zora“, „Radostná věda“, „Mimo dobro a zlo“ — hlásají názory, k nimž se dnešní německá praxe hodí jako pěst na oko.

Začneme s konkrétní politikou. Německo se dnes izoluje proti ostatnímu světu — ale Nietzsche věřil v nutnou součinnost národů; diskreditované dnes v Německu jméno Evropa vyslovoval s úctou, jaká později vyznačovala třeba Brianda. Více: od něho je pojetí, od něho je heslo „dobrého Evropana“, od něho — rovněž v předůležitých seriích o národech a otčinách — hrdé přiznání: „Europa will Eins werden.“ Má se pak taková Nietzschem doporučená syntesa podle něho uskutečňovati v příkrém protikladu k marnivostem jednotlivých zemí i k tomu, co jmenuje „národnostním šílením“ a co pojímá za atavismus dávno přežitých vášní. V Napoleonovi, v Goethovi, v Beethovenovi, v Stendhalovi a jiných vidí předobraz volných duchů, kosmopoliticky naladěných, byť národně podmíněných. Zde i jinde přiznává kulturní prvenství Francouzům, jejichž literatuře se koří před ostatními, třebaže v psychologii soudobé společnosti nad ně ještě vyvyšuje moderní Rusy. K Němcům se chová, neběží-li právě o zjevny nadprůměrné, s povznesenou kritikou, ba s pohrdáním. „Welche Marter sind deutsch geschriebene Bücher für den, der das dritte Ohr hat!“ Je ovšem oprávněné očekávání, že se také německá kultura v bu-

doucnosti bude zjemňovat, a to proto, že vznikla z tolika různých prvků a představuje nekonečnou směsici vlivů i plemen. „Als ein Volk der ungeheuerlichsten Mischung und Zusammenrührung von Rassen, vielleicht sogar mit einem Übergewicht des vor-arischen Elementes, sind die Deutschen unfassbarer, unbekannter, unberechenbarer, überraschender, selbst erschrecklicher, als es andre Völker sich selber sind.“ Jsou tedy německé naděje, jsou německá nebezpečí, jsou německé pošetilsti: na příklad hloupost protifrancouzská; nebo teutonská; nebo pruská; nebo protižidovská.

Ano, protižidovská hloupost. Neboť jestliže již uvedenými citáty je dosvědčeno, jak jsou od pravého Nietzscheho vzdálení jeho dnešní nohsledové, prohlubuje se ta odluka v nepřekročitelnou propast, všimneme-li si jeho nejednou projeveného stanoviska ke konfliktu arijsko-semitskému. S protižidovskými tendencemi setkával se u svých vrstevníků začasté, ony to byly, jež ho rozváděly s jeho nakladatelem Schmeitznerem a o nichž se jasně vyjadřoval v dopisech nakladateli Fritzschovi a jež přiosťřovaly jeho polemiku s Richardem Wagnerem. O budoucnosti židovské rasy neodává se přeludům, ví, že dojde k ohromným bojům mezi ní a Evropou a netroufá si předpovídati výsledek. Na každý způsob však pranýřuje postup tuctového antisemitismu, bere v počet vážnou otázku židovstva východního, navrhuje příležitostně, aby antisemitští křiklouni byli z Německa vypověděni, zahrává si — předjímaje jeden z nedávných nápadů Shawových — s návrhem, aby z důvodů plemenné zdatnosti byly fedrovány smíšené sňatky mezi pruskými důstojníky a bohatými židovkami. V Zoře (aforismus 205) vzdává „národu israelskému“ vrcholnou chválu a vyslovuje očekávání, že přijde den, kdy starý Hospodin se bude moci těšiti ze svého vyvoleného lidu, „und wir Alle, Alle wollen uns mit ihm freuen“; ve sbírce Mimo dobro a zlo (af. 250) odvažuje i dobro i zlo, jež od toho plemene pochází a shrnuje, že „my artisté mezi diváky a filosofy jsme za to Židům vděční“; v Soumraku model (af. 21 oddílu Výpravy Nečasového) jmenuje za evropské události mezi Němci: Goetha, Hegla, Schopenhauera — a svého miláčka, Heineho.

Tím už je napověděno, jak by se Nietzsche asi choval k pokusu o násilné přetržení celé heinovské tradice, k vyplenění židovské literatury, k pálení knih a pod. Arci nevyplývá z toho, že by byl býval „filosemitou“. Jednak ho byla všechna „filantropie“ vzdálena, jednak ostřil šípy proti judaismu z důvodů myšlenkových, protože tak spolu chtěl postihnouti kolébku nenáviděného christianismu. Rasové předsudky byly mu cizí. Stejně jako teutonská vypínavost — ne neprávem jmenuje se Nietzsche, nemilosrdný kritik bismarckovských Gründerjahre, vedle Goetheho největším odpůrcem německé domyšlivosti, omezenosti a vypínavosti; viz „Ecce homo“: Nietzscheho ctižádostí bylo prý být pojímán „als Verächter der Deutschen par excellence“. I lze shrnujícím způsobem odpovědět na otázku položenou do čela těchto řádků. Dojista že je Nietzsche jedním z těch, kdož bezděky vyvolali duchy dnešního Německa. Ale kdyby jim byl postaven tvář v tvář, kdyby viděl intelektuální spuštění soudobé říše, nemohl by říci jinak, než jak se projadřuje u Karla Krause závěrečným slovem Hospodin, když vidí hrůzy války rozpoutané ústředními mocnostmi: Ich habe es nicht gewollt!

do ba a lidé

Otto Rádl:

Dnešní ženská otázka

Francouzský deník „Temps“ otiskuje velkou anketu o postavení ženy v jednotlivých státech Evropy. V článku o ženě v Československu, jež vyšel před nedávnem, se praví asi toto: Ženy v Československu se dovedly vždycky domáhat svých práv velice energicky, a co si umínily, toho také v právu dosáhly. Jejich výhry jsou však jen formální, v praxi, při uskutečňování svých práv, narážejí na nesmírné obtíže. — Tento článek je nám podnětem, resumovatí všeobecně výsledky ženského hnutí.

Promluvili jsme o thematicu s jednou z významných pracovnic v ženském hnutí, Dr. Alicí Rühlovou-Gerstelovou, autorkou obsáhlé psychologické bilance „Das Frauenproblem der Gegenwart“. Dr. Rühlová, rozená v Praze, je z nejlepších znalců ženské otázky a podala nám o jejím dnešním stavu mnohé informace ne právě optimistické.

Nic nového.

Je dnes běžnou thesí: ženy dosáhly všeho, co chtěly. Všechny požadavky feministických manifestů jsou uskutečněny: ženské hnutí se ocitlo v písku, protože ženy nevědí, čeho by se měly ještě dožadovat. Speciální ženská otázka zmizela a vplynula do dvou velikých otázek všeobecných: do otázky sociální a otázky sexuální. Tato formulace zní přesvědčivě: pohlédněme na ni, odpovídá-li skutečnosti.

Ženská otázka ovšem byla vždycky s o u č á s t í o t á z k y s o c i á l n í, a stejně jako sociální otázka existovala také za všech dob a ve všech společnostech jako její část otázka ženská. Vždycky bylo třeba odpovědět na otázku: jak dosáhnouti rovnoprávnosti všech, jak odstraniti zneužívání moci jedněch nad druhými, jak zajistiti nutné životní, zdravotní, výdělečné, existenční podmínky všem lidem ve společnosti. A vždycky bylo třeba dáti odpověď i na otázku druhou: jak speciálně upravití postavení ženy v téže společnosti.

Není pravda, že by ženská otázka byla teprve vznikla za francouzské revoluce, kdy po prvé byl formulován požadavek rovnoprávnosti obou pohlaví v životě soukromém i veřejném, kdy Olympia de Gouges vydala „Prohlášení práv ženy“ a dožadovala se pro ženy práva volebního i práva přípuštění do úřadů, kdy vznikly první ženské kluby, ženské noviny, kdy ženy už před Marlenou Dietrichovou počaly nositi navlas stejný úbor jako muži, pokud jim to Konvent radikálně nezakázal a neodňal jim všechna shromažďovací práva. Ženská otázka nevznikla za doby této první moderní revoluce, ačkoliv slavná „Obrana ženských práv“ Angličanky Mary Wollstonecraftové i německá kniha podobného obsahu vyšly v téže době. To jsou pouhé markantní mezníky, v nichž za všeobecného sociálního kvašení došly ženské otázky velice hlasitě na přetřes, tak hlasitě, že jejich ohlas slyšíme podnes. Ženská otázka existovala již ve všech staletích před tím, ačkoliv v řeckém starověku už ženy provozovaly samostatnou lékařskou praxi a ačkoliv i za mnohých pozdějších století, zejména ze renesance, je těžko popřítí, že by ženy byly nehrály nejpřednější úlohy ve společnosti.

Ženská otázka také nebyla vyřešena při žádné z velikých revolucí posledních staletí, ačkoliv se s každou trochu svezla, ačkoliv červencová revoluce z roku 1830 první formulovala požadavek „ženské emancipace“ a

ve spojení se socialismem, zejména se saint-simonismem, šla za ideálem „femme libre“, — ačkoliv únorová revoluce 1848 probudila ve všech zemích Evropy debaty o ženských právech a během pozdějších desetiletí i uskutečnění valné části ženských požadavků, — a ačkoliv listopadová revoluce 1917 přinesla alespoň v jedné šestině světa ženám naprosto bez jediné výjimky faktickou rovnoprávnost s muži, — a ačkoliv jednotlivé revoluce v kterékoli zemi evropské po světové válce přinesly i v těchto zemích skoro všechno z požadované „rovnoprávnosti“.

Ženská otázka přes to přese všecko trvá p o d n e s.

Papírové výhry.

Ženská otázka má tolik speciálních znaků, vyžaduje tolika zvláštních ohledů a separátních řešení, že ji právem budeme i dnes oddělovati od všeobecné otázky sociální a řešiti mnoho jejích problémů separátně.

Abychom se vyvarovali zmatků, je třeba odlišiti vlastní ženskou otázku od „ženského hnutí“, od ženských organizačních snah, směřujících k řešení problémů všeobecně humanitních, ono ženské hnutí, které se počalo v Americe akcí žen pro osvobození otroků, hnutí, jehož článkem je i rozkošná kniha Harriety Beecher Stoweové o „Chaloupce strýčka Toma“. Ženy ještě velice často vystupovaly za všeobecné požadavky, celé to pověstné ženské hnutí anglické bylo převážně hnutím humanitním, Florence Nightingalová i jiné se snažily o dosažení reformy vězeňské, propagovaly antialkoholism, podporovaly hnutí aboliční a usilovaly, aby reglementace prostituce byla odstraněna. To všechno jsou hnutí, velice úspěšně podporovaná ženami, která však s vlastním ženským bojem o práva ženy nemají nic společného: jejich příkladem je činnost i dnešních obrovsky mocných a četných ženských spolků amerických, které všeobecně působí sociálně velice blahodárně, zatím co v otázce mnohých nám samozřejmých ženských práv vystupují naprosto reakčně.

Vlastní „ženská otázka“ se vyznačuje tím, že nebyla vždycky nezbytně řešena jen ženami, a tím, že k jejím nejúspěšnějším zastáncům patřivali muži, ať už to byli jednou hlasatelé individualistických ideí minulého století, kteří proklamovali práva ženy s hlediska svobodné osobnosti, ať to byli němečtí idealističtí filosofové, kteří se snažili pomoci ženám z důvodů humanitních, anebo ať to byli angličtí socialisté, kteří zejména prvním sociálně vědeckým kongresem dali podnět k podpoře samostatné výdělečné činnosti žen. V Rusku byli to komunističtí revolucionáři, kteří dali ženám všechna práva a v ostatních zemích byli to stoupenci nejruznějších politických stran, socialisté, naziové, fašisté, klerikálové, kdekdo řešil ženskou otázku jako součást svého programu a součást své stranické propagandy. Kdekdo z těchto hlasatelů nejruznějších směrů a stoupců nejruznějších politických vyznání se ovšem musil honositi množstvím úspěchů, množstvím vítězství, množstvím nových práv, která vydobyl pro ženy.

Odtud je tolik oněch papírových práv, jimiž ženská otázka byla dnes, jak se říká, likvidována: ovšem také jen na papíře.

Bylo dosaženo.

Resumujeme-li výsledky, jichž v řešení ženské otázky bylo dosaženo, poznáme, že bylo zdánlivě v krátké době půl století dosaženo všeho, co si ženy jen mohou

prát: v prvním období, do konce minulého století, dosáhla „emancipovaná“ žena stále důkladnější organizace vnější, zakládala nové a nové spolky, došla si práva na stejné vzdělání, k němuž mají přístup muži, možnost výdělečné činnosti, vdaná žena si vybojovala právo k samostatnému vlastnictví a místy právo volební. V druhém období, od počátku století do světové války soustředí boj na politická práva ženy, hnutí nabývá rázu bojů „sufražetek“, navenek roste přístupem ženských pracovnic nejruznějších států k obrovské mezinárodní organizaci (I. C. W. — International Council of Women s 45 miliony členek), dosahuje ve mnohých zemích práva volebního — ale zůstává převážně přece jen hnutím svobodných žen a nemá dosud smyslu pro nejvlastnější jádro ženské otázky, pro postavení ženy v rodině a pro to, jak má býti cenná ženská práce hospodářská. Teprve v třetím období, po světové válce, přestává být zápas o práva žen bojem pouze nevdaných, ženy dosahují ve většině států politické rovnoprávnosti, takže mezi státy, v nichž nemají ženy politických práv, zbývají už jen poslední: Francie, Turecko, Švýcarsko, Egypt, Jugoslavie, Bulharsko, Portugalsko, Persie a Japonsko. V tomto posledním období dosáhly ženy už jaksi automaticky, bez velkých bojů, v programech demokratických a socialistických stran akademicky všeho, čeho se dožadovaly, dostaly se do parlamentů, a zůstal jim uzavřen už jen stav vojenský a kněžský.

Situace v prvních letech po válce vypadala tak, že feminism vymřel, že ženy mají všechno, co chtěly. Velké mezinárodní organizaci „Mezinárodní ženské lize pro mír a svobodu“ zbývá už jen všeobecná činnost pacifistická, podávání petic Společnosti národů, podávání manifestů pro odzbrojení, akce pro zákaz vojenských hraček pro děti, činnost pro pořádání cest dětí a mezinárodní výměnu dětí k naučení jazykům, smiřování národnostních protikladů. Zdálo by se, že splněním tří základních požadavků: práva žen na práci — práva na stejné vzdělání jako muži — a nabytím práv politických — je ženská otázka skutečně likvidována.

V praxi je jinak.

Pohlédneme-li však na život ženy v soukromí a v domácnosti, poznáme, že se ve skutečném životě nezměnilo tolik, kolik na papíře. Působí při tom nejruznější vlivy.

Žena má právo vykonávati nějaké samostatné povolání, má právo míti při tom také děti a starati se o jejich výchovu a má právo vésti při tom domácnost a starati se o kuchyni. To znamená dvojnásobné nebo trojnásobné zatížení: otázka postavení ženy soukromé a ženy v samostatném povolání není vyřešena, naopak, tato žena dostává pravidlem ještě daleko menší plat nežli muž. Důsledek je přílišná únava žen, zneužívání jejich sil. Není divu, že se mnohé ženy, které nejsou dosti uvědomělé a teoreticky školené, stávají defetistkami, pracují pro reakci, prohlašují: „Jaká je na tom výhoda, že jsme dosáhly všech práv, která jsme chtěly? Dříve jsme se přece měly líp“. V krajních znacích se ženy rozhodují buď pro jedno či pro druhé: a častěji se rozhodnou nechat povolání, nežli vzdáti se domácnosti.

Jinou nesrovnalostí je nestejně honorování práce mužské a ženské: zásada „Za stejnou práci stejná mzda“ byla uplatněna jen při vyšších povoláních, kdežto úřednice, ženy zaměstnané v obchodu a v průmyslu

mají mzdu až o 50 procent nižší, než muži na stejných místech.

Přístupu k vysokým a k nejvyšším postavením ženy vůbec nedosáhly. Není ženských ministrů, není primářek v nemocnicích, není žen ředitelky v bankách, nejsou ředitelkami továren, ženy nejsou finanční radové, není universitních profesorek, ani mimořádných a kdo ví co ještě. Částečně ovšem ženy v těch deseti, dvaceti letech nemohly dohonit všeho, co dříve zameškaly, částečně si však muži nedají líbit, aby žena dosáhla podobného postavení. Kdyby byla žena sekčním šéfem, vedlo by to patrně k reptání podřízených, její příkazy by se bojkotovaly nebo prováděly špatně, aby se dokázalo, že žena přece není schopná zastávat podobné postavení a že je to zkrátka směšné.

Je také pravidlem, že se při restrikcích personálu ženy propouštějí dříve než muži. Proč má žena trpět krizí víc nežli muži, proč má pro ni být snazším obejít se bez výdělku? Heslo „Ženy berou mužům práci“ je demagogické a pozorujeme, že ho využívají hlavně reakční státy z politických důvodů agitačních. V Itálii, v Německu, v Maďarsku je tendence vtlačit ženu opět do toho postavení, jaké zaujímala před válkou.

Ženy sice získaly k mnohým úřadům přístup, nezískaly v nich však stejný postup jako muži. Ženy byly vůbec pravidlem vtlačeny do takových postavení, v nichž žádný postup není možný: většina z úřednic dosahuje svého maxima ve 24 letech a nemá později vůbec žádné možnosti postupu. Do mnohých povolání, jako stenotypistek nebo kontoaristek, byly ženy vpuštěny docela bezvýhradně, protože se tato postavení zdála mužům prostě bezvýznamná a málo důstojná: teprve dnes v krizi se muži vracejí i k podobným povoláním a vytlačují z nich zase ženy.

V otázce státního občanství nedosáhly ženy dosud žádných práv. Skoro ve všech státech světa platí dosud nesmyslné ustanovení, že žena musí sňatkem převzít i mužovo státní občanství. Tato otázka je dnes zvláště aktuální: žena, která by se provdala za Němce, chtěla však nadále žít ve své vlasti, pozbývá všech povolení k výdělečné činnosti pouze faktem, že se vdala. Sňatky s Američany vedou k jiné absurdnosti: podle amerického práva totiž po sňatku s americkým příslušníkem cizinka může nabýt amerického státního občanství, není však jisto, bude-li jí skutečně uděleno. Byly časté případy, že sňatkem s cizincem Evropanka ztratila svou státní příslušnost, americká jí udělena nebyla, takže zůstávala nadále bez jakéhokoli státního občanství.

V mnoha státech platí provdané ženy různá omezení: učitelky, poštovní úřednice bývají propuštěny ve chvíli, kdy se provdají. Zejména častým stalo se jiné opatření proti „dvojnásobně vydělávajícím“: provdané ženy bývají propuštěny ze svých míst, je-li i jejich muž výdělečně činný.

Obšrně by bylo třeba analyzovati práva ženy vyplývající ze vztahů sexuálních. Bylo sice mlčky dosaženo toho, aby nevdaná žena směla žít s mužem, jehož si vyvolí: o sexuální rovnoprávnosti však nemůže být vůbec ještě řeči. Nikdo na světě by nemohl přinutit muže k pohlavnímu styku s ženou, netěší-li ho to. Při tom se přijímá za samozřejmou povinnost žen, aby totéž snášely od mužů, třeba že v 60—80 procentech případů neměly nejmenšího potěšení. Právo na plný sexuální život žen je právem na harmonický rozvoj člověka, bez něhož nemůže člověk žít plný a spokojený život. To jsou ovšem choulostivé otázky, ženy nemají vět-

šinou odvahy reklamovati pro sebe tato samozřejmá práva, stydí se domáhati se požitku jako něčeho méněcenného. Z tajení, skrývání a potlačování však tu vyrůstá sexuální nenávisť, která je dnes pod povrchem stejně silná jako bývala dříve a která působí více neštěstí a utrpení na světě, než by bylo, kdyby se o těchto otázkách mluvilo upřímně a otevřeně.

O t á z k a j e p s y c h o l o g i c k á .

Reformy ve prospěch žen byly prostě provedeny jen formálně, faktické nazírání mužů se však dosud nezměnilo. Ženská otázka dnes, nehledíme-li k veliké reakci v mnohých státech, je v demokratických zemích otázkou převážně psychologickou. Poměr obou pohlaví se musí postavit na jiný základ v myslích, názorech, v smýšlení. Je docela běžné, že srazí-li se dnes dvě auta, jedno řízené mužem a druhé ženou a byla-li při tom zjištěna vina mužova na nehodě, budou se diváci přece jen pošklebovati: „K čemu k volánu leze, to se ví, ženská, každá chce být Junková, není divu, že je samé neštěstí.“ Nehody, které se stanou mužům samotným, jsou však věci docela přirozenou, nad níž se více nedebatuje, a s níž se musí předem počítat, to je obyčejné riziko provozu.

Svět, který po několik tisíciletí řídili muži, kteří zařídili pro sebe a pro své co možno nejlepší pohodlí, zvykl se dívat mužským oky, zvykl si žárlivě sledovat všechnu činnost žen, která něco mění na tomto světě. Ženám byla dána mnohá práva, využívají-li jich však, jsou sledovány zlobně, nevráživě, čeká se na jejich chyby, chce se dokázat, že v praxi ovšem nezbytně musejí selhat a že se to dalo předpokládat. Také ženy se dopouštějí mnohých psychologických chyb: vidí v mužích jen konkurenty, jimž musí dokázat, co dovede, nad něž musí stůj co stůj vyniknout: to vede k přerovnělosti a ke zbytečným zápasům. Dnes, kdy se světové řády hroutí, musí ženy a muži v sobě vidět daleko spíš kamarády, kteří jsou stejně chudí a mají se stejně špatně.

Dr. Alice Rühlová, jež žila přede dvěma roky v Rusku, vypráví, že tam je problém opačný: zatím co u nás mají ženy všechna práva ideologicky a v praxi mají veliké obtíže s jejich dosažením, vidíme ženy v Rusku všude v praxi na předních místech, ideologie však ještě nepronikla do lidových vrstev. Rovnoprávnost pohlaví je v Sovětském svazu skutečně absolutní, je to jediný stát na světě, kde při dosažení některého místa pohlaví vůbec nepadá na váhu a kde vidíme ženy jako přednosta nádraží, v čele leteckých eskader, jako šéfy nemocnic, vůdce vědeckých expedic. Málokdo z návštěvníků se tu dokonce ubránil dojmu, že ženy pracují o mnoho víc nežli muži. Zákony upravující přerušování nežádáného těhotenství neměly škodlivých následků: porodnosti stále přibývá a zdraví lidu se velice zvedlo tím, že zlo tajných potratů bylo odstraněno. V „mravně přísném“ Německu naproti tomu umírá ročně 50.000 žen na následky tajných a nedovolených zásahů. V Rusku rozhoduje o povolení k bezplatnému provedení přerušování těhotenství tříčlenná komise, složená ze zástupce politického, z lékaře a z ženské pracovnice: kromě případů, kdy žena ještě nemá dítěte a nemá žádného vážného důvodu, tato komise všeobecně zásahy do těhotenství povolovala. V poslední době komise bezplatné provedení operace již tak často nepovolují, na svůj náklad však si může každá žena libovolně za malý poplatek dát provést odstranění plodu řádným lékařem.

Život a instituce

Stanislav Yester:

Poučení o manévrech pro laiky

V situaci, do které nás vnutilo hitlerovské Německo, nemůže ani pro nás existovat k armádě jiný poměr než kladný a poměr loyální podpory, kde k tomu máme příležitost. Po prvé proto požádali jsme vojenského odborníka, aby se pokusil přiblížit a vysvětlit fakt manévrů laickému čtenářstvu.

Účel manévrů.

V memoárech Saint Simonových čteme, že Ludvík XIV. chtěl jednou ukázat, jak to ve válce vyhlíží, a proto nařídil nekrvavé obléhání Compiègne. Vojsko se sešikovalo, postavily se baterie, vykopaly zákopy a podzemní štoly. Paní de Maintenon seděla na pozorovatelně „ředitelství“ závěrečných cvičení ve svých nosítkách a vzbuzovala větší zájem než manévr, který vojska prováděla. Z toho můžeme soudit, že vojenské manévry jsou už věcí dost starou.

Podle toho, kolik se na to věnuje, bývají manévry větší nebo menší. Malé manévry konají se v rámci divise tak, že cvičí brigáda proti brigádě. Větší manévry jsou, když cvičí divise proti divisi. Jakmile se s obou stran účastní cvičení několik divisí, hovoří se o velikých manévrech. Za Rakouska se jim říkalo manévry císařské. Takové „císařské manévry“ byly tedy letos mezi Sázavou a Českomoravskou vysočinou, poněvadž se jich účastnilo celkem pět divisí a dvě jezdecké brigády. Už dávno je to zařízeno tak, aby manévry, kterým se jinak říká závěrečná cvičení, se konaly, kdy se může do polí, aniž se natropily veliké škody, tedy v době, kdy je sklizeno.

Nemají-li být manévry pouze fysickou zkouškou vojáků a důstojníků, musí být důkladně připraveny. Musí mít prostě smysl. Aby se toho účelu dosáhlo, musí se k tomu zvolit terén, ale tak, aby při tom soustředování vojsk obehlo se co nejlevněji, a aby se netratil drahý čas.

Proto příprava větších manévrů představuje složitou režií, větší než je režie výpravné divadelní hry. Uspořádání netýká se však tak průběhu, nýbrž vytvoření počáteční situace, oněch podmínek za kterých by došlo k střetnutí právě ve zvoleném terénu a tak, aby se přezkoušela určitá poučka, aniž při tom trpěla u velitelů obou stran svoboda v rozhodování.

Řekli jsme, že manévry sledují určitý cíl. Ten může být různý. V prvé řadě je to příležitost k přezkoušení velitelů, postavených do situace velmi blízké situaci válečné, dále se na manévrech může studovat prakticky nová organizace a nová výzbroj. Pravidelně se hledí manévrů využít všestranně, tedy ve všech třech směrech.

Někdo namítne, že velitelské schopnosti se dají ocenit také jinou prací. Ovšem. Cvičením na mapě, válečnou hrou anebo štábními cestami v terénu, ale to všechno je zkouška jednostranná, ve které chybí hlavní činitel: jednotky. Porovnejme to s prací sochaře, který může v náčrtu velmi dobře podat dílo, které se rozhodl provést v mramoru, ale to co snese papír, nemusí snést mramor. Tak je to také se všemi velitelskými zkouškami bez vojáků. Na papíře je mnoho možného. Je ovšem otázka, zda materiál, kterým jsou jednotky, dílo opravdu tak podá. Výkony vojsk jsou v průměrném terénu známy, jsou známy časy, za které se koncipuje rozkaz

O Československu má Dr. Rühlová dojem, že emancipace je tu o mnoho pokročilejší než v jiných státech, že rozvodové a rozlukové zákonodárství je velice moderní a že také návrh zákona na povolení přerušování těhotenství na sociální indikaci svědčí o pokrokovosti, třebaže nedošlo k jeho vydání. Liberální praxe, která se v této otázce však bez výslovného zákonného ustanovení provádí, je ve svých důsledcích velice uspokojivá a pro danou chvíli, nepříznivou radikálním reformám, je také řešením, sice kompromisním, však ve prospěch žen. Češky jsou podle názoru cizinek, zejména žen z Německa, „horší hospodyně“: nečistí totiž byt od rána do večera a nejsou tak jeho otroky. Jsou však velkorysejší, liberálnější, modernější. Až na postavení služebných, které jsou dosud velice feudálně připoutány k domácnosti. V demokratickém Německu bylo samozřejmým, že pomocnice v domácnosti měla dva večery v týdnu volné a týden placené dovolené a společenstva se svými časopisy se velice energicky ujímala svých členek, takže nemohly být zkráceny ve svých právech. Postavení samostatně výdělečně činných žen je vyřešeno v Československu i po společenské stránce velice přirozeně, je prostě samozřejmou věcí, nad níž se nikdo nezastavuje. Naproti tomu v Německu bylo přece jen něčím zvláštním, když žena měla samostatné postavení i když byla vdána za muže sociálně lépe situovaného: tito muži vždycky buď ostantativně stavěli na odívání míru své liberálnosti, že dovolují ženě mít samostatné povolání a nesedět každý večer doma — anebo se k tomu příznávali trochu trapně a s rozpaky. Přes nynější veliké sociální obtíže, které i zde velice zhoršují postavení žen, je třeba přiznati, že ženská otázka je v Československu vyřešena velice příznivě a moderně, dokonaleji, než ve většině evropských států s výjimkou států severovýchodních.

Uděláme to samy.

Je těžko říci, jak se bude ženská otázka vyvíjet dále. Perspektiva do budoucnosti není růžová. Je možné, že se nynější reakce bude ještě dále šířit a že ženy zase na desetiletí ztratí všechna ta práva, kterých si vydobyly: a pak se bude jednou musit začít s celou prací znovu. Je možné, že se všeobecně svět s dnešní svou politickou i hospodářskou bídou ještě více zhroutl: bude na ženách, aby počaly v této situaci daleko hlouběji zasahovat do všeobecného vývoje, než činily dosud. Celou velkou politiku, která pluje do daleko větší mizerie, dělají muži: kdyby ženy byly vzdělanější, sebejistější, informovanější a odvážnější, bylo by na čase, aby se jednou počaly chápat těchto věcí samy. Jistě k tomu však dojde.

Ženy se staly všude rebelantkami. V ženském hnutí všude kvasí. Agitace posledních padesáti let teprve dnes propuká se svými důsledky až do nejširších kruhů a přináší plody. Ženy jsou ve všech vrstvách v níma- vějšší, draždivější, energičtější, nespokojenější. Je dnes politické, aby ženy požadavky, třebaže zdánlivě splněné, kladly naléhavěji a znovu, jinak je nebezpečí, že ztratí všechno to, čeho dosáhly. Je na čase být zase feministkami, třebaže by se to zdálo i směšné. Dosud ženy říkávaly mužům vždycky jenom: vy muži nám musíte dovolit to a to. V soukromém životě říkala žena muži: učíš mne šťastnou. Dnes už má iniciativu, nečeká na to, a učiní se šťastnou sama. Ve veřejném životě udělají ženy totéž. Řeknou: u d ě l á m e t o s a m y.

a kolik uplyne do jeho dodání jednotkám. Je známo, kolik času ty jednotky potřebují k jeho provedení. Ale to všechno jsou data pomocná, velmi relativní. Jinak pracuje velitel, který je vyspalý a nasycený, jinak, když tři noci oka nezamhouřil a úřaduje promoklý v nevytopené chajdě. Jinak pracují vojáci, kteří dva dny odpočívali, a jinak ti, co právě mají za sebou třicetikilometrový pochod v plískanici a bahně. Jinak pracuje voják z Čech, který má tři měšťanky, a jinak voják z Vrchoviny, který se neumí podepsat a který nezná světové strany.

Za manévru se hledí doplnit mírové jednotky záložníky na válečné počty. Ve válce má pěší rota dejme tomu 150 mužů, ale v míru opět dejme tomu, jen třetinu. Je rozdíl v ovládnání 150 mužů a 50 mužů. Válečný prapor na silnici má délku jednoho kilometru, mírový sotva 200 metrů. Jen rozeslání rozkazů velitelům rot v pochodu jícím praporu válečném trvá třikrát déle než v praporu mírovém. Válečné jednotky se pohybují také v terénu pomaleji než mírové, i když se při tom nestřílí.

V manévrech se nejen provádí praktický výcvik v ovládnání válečných jednotek, nýbrž také se cvičí spolupráce různých zbraní na sebe odkázaných. Dnešní pěchota nemůže udělat v boji jediný krok bez dobré pomoci dělostřelectva. Spolupráce pěchoty s dělostřelectvem je problém taktický prvé důležitosti. Jinak vyhlíží tato spolupráce na mapě a jinak v terénu. Jsou posádky, kde je společně dělostřelectvo s pěchotou. Tam se tato spolupráce dá cvičit. Ale takových posádek je celkem málo. Jediná příležitost jsou tedy manévry. Rovněž tak je to se spoluprací s technickými jednotkami. Jde hlavně o stavbu válečných mostů, o stavbu dalekého telefonního a telegrafního vedení. Vyšší velitelé na manévrech mají příležitost využít pomoci letectva. Tak jako velitel pěšího praporu a pluku potřebuje se naučit pracovat s dělostřelectvem, tak velitel brigády a divise musí mít příležitost spolupracovat s letectvem a útočnou vozbu. A naopak letectvo a útočná vozba tu mají opět příležitost pracovat s válečnými vyššími jednotkami. Práce letce je zcela jiná, když pátrá po válečné jednotce rozhozené v terénu, a když místo jednotky válečné je tam jednotka mírová o dvě třetiny slabší. Manévry tedy slouží k tomu, aby si jednotlivé zbraně zvykly jedna na druhou a přezkoušely prakticky vzájemnou spolupráci.

Cvičí-li se velitelé na mapě a podle určitého námětu a prostředků postavených do určitého terénu, pak vydáváním rozkazů konají jen poloviční práci velitelskou. Povinností velitele není pouze rozkaz vydat, nýbrž také postarat se o jeho doručení a přezkoušet, zda byl opravdu proveden. Doručení a přezkoušení provedení rozkazu při cvičeních na mapě i v terénu bez vojsk pravidelně se neprovádí. Je v tom rozdíl, když při cvičení na mapě jako velitel divise nechám předat rozkaz velitelům svých pluků, kteří pracují ve vedlejší místnosti, anebo když jej musím posílat několika jezdců v noci neznámou cestou do místa ubytování podřízených pluků, kde je často třeba prolézt celou vesnici, než najdeme velitele, kdy posel může zbloudit anebo si důkladně zajít. V manévrech se tedy také přezkouší rozkazová technika za podmínek hodně podobných podmínkám válečným. Rozkazuje se, jak jsme již řekli, ve stavu fyzicky obtížnějším. Ve dne se pochoduje, rekognoskuje a v noci se pracuje na rozkazech. Studují se různá hlášení, která během dne došla. Zatím co jed-

notky odpočívají, štáby pracují. Toto duševní napětí musí se odrazit na kvalitě velitelské práce. Slabé nervy druhý, třetí den vypovídají službu. Velitelský klid je porušen. Vzniká nervosita, nejistota, odvolávání rozkazů, opravování, doplňování. Velitel je prostě v manévrech vedle, zatím co na mapě pracoval při dobrém vyspání dokonale.

V manévrech se také konají praktické zkoušky s novou organizací a s novými zbraněmi. To, co vyhovuje v kasárnech a na střelnicích, nemusí vyhovovat v poli. Rakouská puška Manlichera technicky vyhlížela dokonaleji než německá puška Mausera, poněvadž střelec při opakování prováděl jednodušší pohyb, ale v praxi ukázala se Manlicherovka, hlavně v písčitéch pláních Polska velmi nespolehlivou a nepoužitelnou. Něco podobného prožili Francouzové se svým těžkým kulometem na počátku války. To byla nejdokonalejší zbraň z evropských střelnic, ale za války bahno zákopů jí velmi škodilo.

Manévry znamenají také výlet jednotek do jiného terénu. V posádkách důstojník, který je v místě několik let, zná pomalu v okolí každý kámen. Cvičiště je velmi málo. Délesloužící poddůstojníci u praporu velmi dobře vědí, kde je třeba postavit kulometry, chceme-li útočit na kotu 283 „U zabitého“. Posádková cvičení to jsou pravidelně nudné reprisy starých vyšepalých námětů na věčně stejný terén. Nové prostředí — to je tedy také tlak na velitelskou pružnost. Proto se dbá, aby se manévry konaly v takovém terénu, který žádná z jednotek „neovládá“, který nemá rekognoskovan a procvičen. V manévrech se nechávají na příklad vyzkoušet nové polní kuchyně, nový typ bot, vozů, ohlávek. Ale nejen to. V manévrech se také zkouší určité metody zásobovací.

Účelem manévru je postavit vojáka i velitele, zbraně a služby, do podmínek velmi blízkých podmínkám válečným, aby prostě ukázali, co za určitých fyzických námah dovedou. Tyto válečné podmínky jsou dvojího druhu: bojové a mimo boj. Podmínky mimo boj, jako je pochodování a bytování, převozy na dráze a na autech dají se velmi věrně vytvořit na manévrech, jako by tomu bylo ve válce. Větší obtíž je s vytvořením podmínek bojových, tedy takových, kde zasahuje zbraň nepřítel, jeho palby puškové, kulometné, dělové a letecké pumy. Účinek těchto paleb je třeba vyvolat teoreticky, když se to nedá udělat prakticky.

Jak se pozná, kdo vyhrává?

Vojska, pravda, dostanou slepé náboje, ale těmi se účinek paleb nevyvolává. Slepé náboje v manévrech jsou k tomu, aby protivník poznal, že je ostřelován. Ale jaký účinek mají tyto palby, to se musí zjistit jinak, a na to je tak zvaná rozhodčí služba. Rozhodčí služba nahrazuje tedy účinnost paleb. Proto je to nejvýznamnější instituce celých manévru. Bez ní by se všechny operace v manévrech zvrhly v ohavnou a nepravděpodobnou taktickou maškarádu a v divokou indiánštinu. Prostě ve zmatek.

Jednotka, která útočí a nemá ztráty, přirozeně se žene pokud jí dech stačí i proti silnějším nepříteli, až na bodák. Pak by snad rozhodly kolby, která strana ustoupí, tedy kdo rozdává více modřin v sehraném boji může proti muži. Ukážeme to na příkladě.

Na okraji lesa je zakopán prapor pěchoty, jeho kulometry mají výborný výstřel do předpolí praporu, a za kopcem stojí připraveno dělostřelectvo, které na zna-

mení doplní svou palbou palby praporek kulometů. Prakticky žádná jednotka útočící se nedostane k okraji lesa, když se jí nepodaří umlčet obráncovy kulometry a děla.

Proti praporu na okraji lesa vyrazí pluk pěchoty, tedy trojnásobná přesila. Podle fyzikálních zákonů by se tedy zdálo, že útočící pluk musí zdolat a z okraje lesa zapudit bránící se prapor. Ale ve skutečnosti tomu tak není. Ve světové válce jeden dobře umístěný kulomet dovedl zastavit celou útočící brigádu. Musí se tedy přezkoušet, zda útočník se postaral dobře o umlčení obráncových kulometů jak vlastními kulometry, tak dělostřelectvem. Kdo to však zjistí? Musí tu být instituce, která vidí oběma stranám dobře do karet, která zná rozkazy obou stran a která dovede ocenit taktický dosah oboustranných opatření. Tuto instituci představuje rozhodčí, vyšší důstojník, který manévrující jednotky stále provází. Bránící se prapor má svého rozhodčího, útočící pluk také. Tito rozhodčí společně posoudí šance obou stran. Shledá se na příklad, že útočící pluk dobře zjistil postavení obráncových kulometů a že je dělostřelectvem i vlastními kulometry za útoku dobře neutralisuje. Ale to není ještě vše. Podle situace na bojišti mezi oběma frontami by úspěch náležel útočníku. Pluk by tady mohl vypudit útočící prapor z jeho postavení. Zatím však se rozhodčí doví, že velitel divise, ke které prapor v obraně patří, soustředil před jeho úsekem palby mnohem mohutnějšího dělostřelectva, než jaké má k dispozici útočník. Kulometry obráncovy jsou umlčeny, ale dělostřelecká převaha na straně obránce zabraňuje útočícímu pluku v postupu. Výsledek toho je, že útočící pluk se nezmocní posice bránícího se praporu, ač by se zdálo, že trojnásobná převaha pěchoty by mu to zaručovala.

Rozhodčí služba tu nehodnotí pouze manévr jednotky útočící a bránící se, tedy manévr ž i v ý m i l i d m i, nýbrž také m a n é v r p a l b a m i, který se dá provádět, aniž se obsluha zbraně s místa hnula. Veškeré dělostřelectvo divise rozhozené na ploše třeba deseti čtverečních kilometrů, aniž pohnulo dělem, může na telefonický rozkaz pouhým pootočením hlavní soustředit svou palbu do jediného bodu před frontou divise. Tomu se říká manévr palbou. Dělostřelectvo manévruje v boji palbami, pěchota palbami i jednotkami.

Aby mohla rozhodčí služba pracovat s největší pravděpodobností, aby tedy co nejpřesněji nahradila účinky paleb obou stran, bývá dotována nejlepšími odborníky, tedy důstojníky generálního štábu a vyššími zkušenými veliteli, plukovníky a generály.

Operační pole, na kterém se manévry odehrávají, je proto rozděleno na úseky svěřené tak zvaným vrchním rozhodčím, kteří mají mezi sebou telefonické spojení a kteří mají spojení také k štábům bojujících jednotek. U těchto štábů má rozhodčí služba zvláštní důstojníky, kteří tam sledují taktická opatření a hned o nich zpravují ony rozhodčí, které to může zajímat. Rozhodčí službu řídí ředitelství rozhodčí služby, které disponuje určitou zálohou rozhodčích a tyto vysílá tam, kde na základě opatření obou stran soudí, že dojde k rozhodující operaci.

Aby rozhodčí služba dobře fungovala musí mít předem na budoucím bojišti vybudovanou důkladnou telefonní síť. Příslušníci rozhodčí služby musí mít rychlé dopravní prostředky a celou řadu pomocníků, kteří na místě získávají úsekovému rozhodčímu informace od manévrujících jednotek.

Všeobecně rozhodčí služba v manévrech dává ději bojovou hodnotu, ona takticky modeluje situaci v bitevní skutečnost. Je přirozené, že ani ta nejpečlivější rozhodčí služba nemůže být ideální a že v manévrech dochází k nepravděpodobným a skresleným situacím. Každá imitace pokulhává, tedy také imitace paleb pomocí rozhodčích. Čím jdeme níže, tím jsou rozpory větší, ale i když boj praporu je v manévrech trochu znásilněn, boj divise již vyhlíží velmi pravděpodobně, a o to hlavně za manévru jde, poněvadž jsou v první řadě státníci vyšších velitelů.

Za císaře pána bylo manévru používáno k odpravování těch vysokých pánů, kteří zráli k pensí. To ovšem bylo trochu drahým představením, které předcházelo modrý arch. V manévrech mají být pověřeni velením dávno jinak všestranně přezkoušení vynikající velitelé, které by válečná budoucnost mohla postavit na vyšší místa a ze kterých vojenská správa a hlavní štáb ještě dlouhou řadu let chtějí mít užitek. V takovém případě se manévry rentují. Svěřuje-li se však v manévrech vyšší velení lidem, proslulým v jiných případech taktickou smůlou a neobratností, pak jsou manévry tou nejméně vhodnou příležitostí k jejich rehabilitaci. Kdo je znám s odpuštěním už patnáct let jako taktický vrták, ten se nestal ještě nikdy během tří dnů závěrečných cvičení taktickým zázrakem.

dopisy

Proč je majitel 400.000 Kč chudý?

Vážený pane redaktore!

Čtu ve Vaší „Přítomnosti“ čis. 38. tento zajímavý citát: „Dal jsem do novin dvě anonce; dostal jsem více než sta nabídek, žádná však při podrobnějším prozkoumání nevyhovovala. Což skutečně není možno, abych se svými 400.000 Kč našel novou existenci nezávadného podniku? Nemám zájmu na zprostředkovatelích, fantastických nových zakládáních, zkrachovaných nebo šarlatánských podnicích atd. Nab. p. zn. „E. K. 3007-5“.

Tento povzdech je velice zajímavý a to po mnoha stránkách: s hlediska hospodářského, obchodního, podnikavosti a j. Jsem starší obchodník, předavší obchod synovi, jsem tedy z veřejného a praktického života jaksi vyřazen, ale při čtení Vaší poznámky neubráníl jsem se svému vnitřnímu hlasu, abych k tomu nepřidal ze své čtyřicetileté obchodní zkušenosti své poznámky.

Pan inserent prozkoumal především při svých 400.000 Kč podrobně sta zaslanych nabídek, ale, žel, žádná nevyhovovala jeho zájmům a přáním. A kterak pak by vyhovovala, když p. inserent hledá hladké a bezvadné zúročení svých 400.000 Kč, aniž jakkoli přidal ruku k dílu a byl účasten při budování podniku, tedy on dá svých 400.000 Kč k dispozici, to další a nejdůležitější, nejnamáhavější a nejpodstatnější, důvtip, schopnost, riziko, práci ať dají ti druzí, to, zdá se, p. inserentovi, dostačí. Ale takové případy se odehrávají v bajkách a povídkách, nás naučil život zcela jiným závazkům a povinnostem, protože každá dobrá a prospěšná věc vyžaduje práce, osobní závazky a důvtip jednotlivce i celku. Takhle se nerodí podniky obchodní a průmyslové, protože do každého podniku, chceme-li, aby prosperoval, musí se vložit kromě peněz, které jsou součástíkou a hybnou silou jeho, také kus duše a lásky, chcete-li zdraví a síly i dobré vůle. Bez oběti a bez rizika nepomohou nám jen a jen peníze. Život se rodí v křečích

a bolestech a každý podnik vyžaduje obětí i utrpení. Podnik lze porovnat k buldogu, ten, když se zakousne, tak drží a nepustí — obchod rovněž musí se chytiti pevně a hbitě a držeti, pokud nesnáze nepovolí a pak teprv každý nerv celé osobnosti naší musí proloučit do všech záhybů, každá vrtkavost a nedochvilnost se mstí.

Ovšem, je všeobecná krize, podniky se počínají a zanikají; nezevšeobecňují, jen uvádím, jaký očištec musí kterýkoli podnik prodělati, nežli vyjde z toho pekla obětí a utrpení čistý a v sobě vyrovnaný. A nyní si představme p. inserenta se 400.000 Kč, který má možnost se přebírat v hromádkách nabídek, pohodlně odkládati a posuzovati, aniž uvážil, co vše ten který podnik prodělal a vytrpěl. Ale ne, to p. inserenta nezajímá, on prostě podnikatele se mu nabízející nazve fantasty, zkrachovanci, šarlatány, neuváživ, že snad jsou mezi nimi lidé prodávající životní školu, ztrativší při tom zdraví a vše jiné. Ale p. inserent je neúprosný, on nehodlá riskovat, zkoušeti a ztráceti, on chce jen pohodlně česati ovoce, které jiní obdělali a vypěstovali. Tak se nerodí plody práce, tak se rodí příživníci! V článku se také praví, že muž se 400.000 Kč pravděpodobně za čtyři nebo za pět let ztráví svůj kapitál, ježto z bankovních úroků asi nebude moci žít.

Pane bože, jaká úzkostlivost a pohroma! Čím dříve těchto 400.000 Kč přijde do oběhu z ruky toho pána, tím líp, neboť tak aspoň se odvedou svému účelu. Ale aby ten krajíc v ruce majitele 400.000 Kč tak neubýval a aby měl z čeho ho nahrazovat, upozorňuji, že v republice jsou sta a sta malých i velkých hospodářství, ochromených všeobecnou hospodářskou krizí. Potřebovaly by příliv čerstvých krvinek do svých cev. Jaká blahodárná příležitost pro majitele 400.000 Kč pustit do některého toho hospodářství trochu té krve! Není-li p. inserent nějak úchylný nebo nemocný pán, nechť se ujme sám některého toho zaostalého hospodářství a neumí-li to, pak se to snadno přiučí, neboť když přidá k té vůli trochu lásky k práci a k věci, vytrvalost, pak ručím, že to půjde a netřeba, aby se mazal nejhrubší prací nádenickou, tu vykonají rádi ti druzí a s radostí a blahořečením jemu. Obnos 400.000 Kč bude jako rosa nebes jeho počínám.

K., obchodník v Prostějově.

My a Poláci

Vážený p. redaktore!

Váš článek o Polácích v „Přítomnosti“ z 5. září dal mi čísti jeden z polských účastníků VI. mezinárodního sjezdu mravní výchovy v Krakově. Říkal, že máte pravdu, a rád by byl s obsahem článku seznámil polskou veřejnost, ale nenajde časopisu, který by mu to uveřejnil. Právě tak nemůže najít nakladatele pro řadu svých připravených vědeckých pojednání — patří k lidem evropského jména — protože nejsou usměrněna podle současné vládní politiky.

Na nesvobodu diktatury, na to, že ke všem vládním protičeským a germanofilským akcím musí národ mlčet, i když s nimi nesouhlasí, stěžovala si mi se slzami v očích jedna z polských členek přípravného výboru, ujišťujíc mne, stejně jako ještě jiné Polky, sympatií svou i polského národa k Čechoslovákům: „My nesmíme mluvit, nemáme parlament. Co naše vláda dělá, nechápeme, ale jde z toho strach. Vypadá to, jako by nám nevládli naši lidé, ale nepřítel. Z diktatury nemůže vzejít nic dobrého ani u nás, ani v Německu. My vás

máme rádi a víme, že máme společného odvěkého nepřítele — prosím vás, řekněte to tam u vás.“

Bohužel, protičeská kampaň polského tisku měla u naší veřejnosti žádoucí úspěch: naši lidé mi stěží věří a nechápou, že polský národ a polská vláda není totéž a že hlasy polských novin nejsou hlasem národa. Už jsme si tak zvykli na demokratické svobody, že ani nepamatujeme, jak za války to u nás vypadalo obdobně: v novinách diktované i nediktované c. k. články, a naše mnohé politiky přinutil držet se přání národa jen manifest spisovatelů — který jim mnozí t. zv. politikové nemohli odpustit.

Jenom neoprávněné rozmrzelosti na polský národ připisují nápadný nezájem naší inteligence na zmíněném kongresu, jehož jsem se z Československa jako posluchačka zúčastnila sama jediná mimo dva referenty z pražských universit. Škoda — byla to příležitost sledovat skutečně vysokou úroveň a intenzitu práce polské inteligence a záviděníhodnou účast polské mládeže chlapecké i dívčí, která je pro mezinárodní spolupráci dokonale vybavena i praktickými znalostmi jazykovými, zejména francouzštinou, ale i němčinou a angličtinou. Byli to zástupci německého vědeckého světa, kteří s úspěchem konkurovali Francouzům v uznání polské vědy a inteligenci, pronásějící přání a úmysly kulturní spolupráce. Jistě že k ní dojde; je možné, že najdou ochotu u mladé generace, napájené velmocenskými ideami a touhou po světovosti a neznalé starých tradic přátelství i nepřátelství, právě tak jako naše mládež, která nezná strachu z možnosti nesvobody, již nepoznala.

Je jisté, že máme mezi Poláky mnoho přátel a že celé kraje, na př. Poznaňsko, nesouhlasí s germanofilskou a protičeskou politikou vládní. Naši přátelé jsou lidé starší a prostřední generace, ctitelé Masarykovi a částečně i pamětníci naší polonofilské generace, Fr. Kvapila a j., kteří udržovali s Polskem styky dodnes nezapomenuté. Ale naše mladší generace zapomíná, že nejlepší způsob, jak odstranit nedorozumění a uměle vyvolané spory, je osobní styk.

Nečekat trpělivě, ale jet do Polska a navazovat osobní styky. Nemůžeme za nynějšího režimu čekat a chtít od Poláků, aby přicházeli k nám. Ale směr turistiky naší inteligence má být uvážený a záměrný, jako bývaly zahraniční cesty našich dřívějších generací.

Polsko je země, která turistu odmění i přírodními krásami (Gdynia, Tatry, Hel), skvělými a osobitými architekturami, jejichž ukázkou máme ve Vladislavském sále, velkolepým malířstvím (Matejko) i osobním kouzlem dobroty prostého lidu a noblesou myšlenek i chování vzdělaných vrstev. Mladé turisty upoutá veliký sportovní zájem a možnosti polské mládeže, obrácené k moři a letectví.

Polsko je pro nás zemí neobjevenou; bude naší vinou, zůstane-li jí — k našemu obapolnému neštěstí.

Brno, „Vesna“, 28. 9. 34.

Pavla Kříčková.

K dnešnímu číslu jsou přiloženy šekové vplatní lístky poštovní spořitelny.

ADMINISTRACE.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ

Vladimír Holan:

SLAVNOST*

*Samoten, sám a do váh vícek
hozen,
znej vážít pohled bolesti, jenž
zchmurněl by ti zitra,
bys rukou procitnutí vložil čistý
brozen
na talíř jitra.*

*Kniha a růží, broušený vliv číše,
věnec a šíp: pro všechny melodie
znej skládat do fontány, které
v hudbu přše
přítomnost krásné šje.*

*Znej sklenout vzduch, v němž
jasně by eněl smích,
zažehnout krb a... vzdát se!
Neboť jsou rány,
jež z de by minuly.*

*Kdož ví, neschází-li nám ve
vztazích
k hvězdám či k milence jen odstup
svrchovaný,
abychom splymuli.*

* Ze sbírky „Vanutí“.

O KNIHÁCH

LEV TROCKIJ: DÉJINY RUSKÉ REVOLUCE 1905—1917. I. díl. 472 stran textu a 201 příloh a vyobrazení. Brož. Kč 75.—, váz. Kč 95.—. Vydal Fr. Borový 1934.

Kniha, jejíž druhé anglické vydání právě nyní budí novou velmi živou pozornost britské veřejnosti, vychází v českém překladě s bohatou ilustrační výzdobou, zná-

zorňující neobyčejně výstižně a zároveň pestře ducha doby i událostí, jimž je kniha věnována. Starý revolucionář a „věčný vyhnanec“ Lev Trockij podává tu přehled první kapitoly novodobé ruské revoluce, revoluce z roku 1905, jež byla jakýmsi náznakem a předehrou k revoluci definitivní, která pak v roce 1917 přeměnila od základu životní podmínky jedné šestiny světa. Lev Trockij byl jedním z jejich vynikajících účastníků a tvůrců, stejně jako pozdější, definitivní revoluce. Ve své knize, psané se strhující vášní, jež ničeho nelituje, co kdysi pomáhala bořit a jež také nelituje své účasti na tvorbě toho nového, i když dnes už na tom nemá podílu, ukazuje Trockij plasticky události onoho pohnutého roku 1905, začínajícího se důvěřivým procesem dělnictva k „báťuškoví carovi“ a končícího se krvavými bouřemi a stávkami, které sice carská vláda ještě zdolala, ale už jen na několik málo let. Čtenář nevyhází při četbě z napětí, působeného tím, že zde k němu mluví jeden z hlavních bojovníků v tehdejších zápase, líčící vše tak, jak to tehdy viděl, jak tehdy si to představoval a vývoj usměrňoval nebo se snažil usměrňovat. Soudobé fotografie a zvláště četné karikatury zvyšují bezprostřednost dojmu Trockého líčení. Když už revoluce je potlačena, prožíváme s Trockým ještě soudní přelíčení se sovětem dělnických zástupců, čteme jeho sebevědomou řeč před soudem a sledujeme jeho „cestu tam“, do Sibíře, do vyhnanství. Toto jeho vyhnanství však není dlouhé a brzy

se mu podaří „cesta zpět“. Líčí svůj útěk poněkud jinak, než se udal skutečně, aby své pomahatele nevydával ve zbytečné nebezpečí. Pohotovosti vydavatelů však se čtenář nakonec doví přece jen, jak to skutečně bylo, neboť je sem zařazen příslušný výklad z Trockého Pamětí, napsaných v roce 1929 v Turecku, když už nebylo obavy, že by carská vláda někdejší pomocníky Trockého pronásledovala. „Doufám, že Stalin je nebude pronásledovati, a to tím spíše, že jejich zločiny jsou vesměs promlčeny“. Tato ironická poznámka o dnešním vládcí Ruska charakterizuje více než co jiného poměr Lva Trockého k nynějším pokračovatelům v díle, které on sám pomáhal budovat.

ROMÁNOVÁ REPORTÁŽ.*

Románová reportáž ruku v ruce s obsáhlými životopisy a literaturou pamětí stále více ovládá moderní literaturu. Z novinových reportáží vycházejících na pokračování jako žádaná a oblíbená četba, vznikají knihy dokumentární jak pro dnešek, tak i pro budoucnost, pokud se ovšem takové románové reportáži podaří vystoupiti nad průměr okamžité aktuálnosti. Takovou opravdu dobrou románovou reportáží je kniha známého českého žurnalisty Eduarda Basse „Divoký život Alexandra Staviského“, která možná ještě několik let bude knihou živé časovosti pro svůj námět a jež nepochybně bude

* Předneseno v moravskoslezském rozhlasu.

Edmond Jaloux:

MAUROISOVA „TOUHA PO ŠTĚSTÍ“.

A. Maurois prožil většinu svého mládí v Normandii; teď trávívá léto v Perigordsku. Má tedy všechny předpoklady pro to, aby byl spisovatelem provinciálním a jeho úsudek je hoden věry, kdykoli jde o francouzský venkov. Neříkám, že by tomu bylo jinak, když nám vypravuje o Paříži a o mravech pařížských. Ale zdůrazňuje význam jeho svědeckví o mravech franc. venkova, protože v této věci byl Maurois nepřítomně kritizován. Nevytýkalo se mu sice, že je konvenční, ale vytýkala se mu konvenčnost jeho líčení. Na to by Maurois mohl odpovědět: „Kritikujte si mé románové postavy, lidi, jež jsem v tomto románě studoval a jež vám popisují tak, jak skutečně vypadají. Stýkal jsem se s nimi velmi dlouho, pozoroval jsem je, pochopil jsem je; můj úkol je úkol malířův; ptejte se, je-li můj obraz správný, a není-li správný, kritizujte mě výrazově prostředky. Ale ručím vám za autentičnost svých postav. Jestliže se vám mé postavy nelíbí, nemohu za to: mou povinností prostě je, popisovat správně to, co dobře znám.“

A Maurois by měl pravdu. Francouzský venkov je propast složitých jevů. Ale zároveň, smím-li se tak vyjádřit, řícen všelijakých rutin. Je-li Francie jeden z morálních jevů, chápavých dnes v celém světě nejhůře, vyplývá to především z onoho nepravděpodobného kontrastu, který vidíme mezi jejími mravy a jejími politickými zálibami. V politice vidí dnešní Francouzi oblast ležící mimo skutečnost, oblast, v níž se vyvíjejí jak soukromé zájmy, tak mlhavé ideologie a vášnivá záliba v debatě. To všechno nemá mnoho společného s každodenním, všedním životem. Osud každého kraje je bohužel úsece spojen s touto hrubou tkání všelijakých ctižádostivých tužeb, na něž není nijak závislá síť života složeného z odvěkých obyčejů a zvyků. Právě proto je francouzský venkov (ve svém úhrnu radikálně socialistický) silně antifeministický přese všechny své názory t. zv. liberální, protože je tradičním obyčejem, že muž debatuje v hospodě o politice a žena obstarává domácnost a mlčí, když jí muž významně tak, že před ní rozvíjí politické názory.

Jenom tak můžeme pochopit, že roku 1934 A. Maurois mohl vydat takový román, jako je Touha po štěstí a že tento román je dokonale pravdivý.

Je to román vášný, hluboký, plný moudrých a rozvážných životních lekce. Už nás morálce mírného podnebí; morálce, která je vhodná právě pro naše podnebí.

FEUILLETON

František Götze:

O PERSPEKTIVISMU.

Otiskujeme zde partii z právě vyšlé knihy „Osudná česká otázka“, v níž se autor pokouší o výklad světové krize a vysvětluje stav světové kultury ze současných myšlenkových proudů, jak se mu jeví v literární tvorbě.

Perspektivism je pokus ze zoufalství, jak dospěti z diskontinuity a disharmonie dnešního duchovního zmatku k nové jednotě a koherenci mnohých pravd, jak zachrániti ohroženého ducha a najíti mu novou funkci ve světě. Jádrem perspektivismu je živé a zdravé. Ale je to jen začátek zdraví. I tento perspektivism prozrazuje sumací pravd, kterou dospívá k pochopení smyslu celého vesmíru, stíny doby, v níž zuřila asociální pověra. Skládání všech perspektiv bez struktury, bez vnitřní osy, jež dá páteř celku, bez totalisačního jádra je zbytek staré doby. A přes to je to opravdu plodné východisko moderního světového názoru. Plodné. To je třeba zvláště zdůraznit. Perspektivism je

básnický žhavý obraz světa. Je silnou inspirací. Karel Čapek našel právě v perspektivismu svou básnickou obrodu, jež se uskutečnila v jeho „Povětrní“. Analysujme podrobně koncepci Čapkovu, neboť zrovna na ní lze postihnouti jedno z evropských vzepětí lidského ducha nad nihilistický základ světa.

Do nemocnice přinesli z troskek hořícího letadla těžce zraněného aviatika, bez dokumentů, beze jména, ale i bez tváře, bez národnosti, bez jakéhokoliv určujícího znaku... ježnom několik drobných mincí ukazuje jeho původ odkudsi z amerických ostrovů. Zatím co neznámý umírá, posedá tajemný Případ X všechny, kdož se k němu přiblíží. Kdo je ten člověk, jenž tak spěchal, že pokračoval v letu i za větrné bouře, jaký je jeho charakter a osud, jaký je smysl jeho života? Velké vědecké kapacity čtou jeho osud z jeho těla, z nemocí, jež na něm nacházejí, ze zahojených jizev. Ošetřovatelka-jeptiška o něm sní a snem nachází výklad pro tento život — výklad etický: neznámý ztroskotá, když se vrací na místo svého zločinu z mládí, jenž rozbil jeho život. Jasnovidec, léčený v nemocnici, vmyšlil se do jeho osudu, pochopí dvojkřanný charakter tohoto člověka, střídajícího ak-

tivitu s depresí a pozná, že byl zahuben při návratu domů, kde zanechal před desetiletími výsledky své vědecké práce, jež se vývojem potvrdila. A básník, jenž byl rovněž svědkem vstupu neznámého do nemocnice, pochopí fantasií totalitu jeho zjevu a osudu: utekl z domova před hamizným otcem-millionářem a nesvobodou, prožil na amerických ostrovech strašný život, jenž ho strhl až k úrovni pasáka prodejních holek, byl pak zraněn a stížen ztrátou paměti, uchytil se v domě bohatého plantážníka, odkud byl opět vyštván, když se do něho zamilovala dcera jeho zaměstnavatele, pokusil se vydělati peníze v samostatných podnikcích, ztroskotal ve všem a konečně si rozpomněl na své jméno, vrací se domů pro pomoc, aby mohl zachránit své životní štěstí... a zranil se smrtelně pádem letadla těsně před cílem.

Analysujme pozorně koncepci K. Čapka. Jejím východiskem je rozbité tělo neznámého člověka beze jména, bez tváře a bez osudu. Nevysvětlitelná záhada, žádná forma, žádný obsah, žádná substance — nic, než umírající tělo, o němž nikdo nic neví. Východisko zřejmě konstruované až do poslední pomyslné krajnosti, aby to byla úplná, neproniknutelná záhada. Zde nasazuje

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90—, Kč 130— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplaceny

mít svůj význam i jako dokument mravní situace těchto let, až se na dnešek bude pohlížet z dálky budoucích dob. Úžasná kariéra moderního piráta uprostřed životů lidí počestných, nebo jen skrytých nepoctivých, ukazuje se jako pestrá řada zločinů vršených v kupu, která na konec musila pohřbiti svého původce. Prostituce, podvody, vraždy, krádeže, vydírání, zneužívání úřední moci, nevěrná správa — není snadno vypočítat všechny zločiny Alexandra Staviského, jenž jakoby vlastně ani nebyl zločincem. Všechno to je mu samozřejmé, všechno je mu snadné, nemá svědomí, má jen jakousi posedlost nikoli po slávě a velikosti

ve světě, ale ve zločinu, který by mu pomohl k jméni, o jakém se nikomu v Evropě ani nesnilo. „Divoký život Alexandra Staviského“ je reportáž, nabitou fakty, která vlastně teprve retrospektivně osvětluje mnohé, co bylo čtenáři sensačních zpráv o veliké aféře tohoto světového podvodníka nejasné a podivné. Ale je to též román, v němž je obsaženo vše, co můžete hledat i př. v moderním detektivním románu, který čtete pro vzrušující a zajímavou psychologii hrdinů, pro vlastní vzrušení nad záhadami děje, zaplétajícího se v stále nových a podivuhodných peripetiích. Je to román úžasných vášní, chorobných choutek, cynic-

kých zločinů a konec konců román maličké lidské duše, jež není dost silná k životu, když už překročila hranici možnosti ve zlém. Kromě napínavého děje představeného lapidárním životopisem největšího hochštapera moderní doby je kniha „Divoký život Alexandra Staviského“ také zajímavým pohledem do současných poměrů ve francouzské justici a politice ukazující, jak někdy typické národní vlastnosti jako jsou zvodilost, veselosť a roztomilost dovedou vytvořit systém, který je nebezpečný ctnosti nejvyšší a tou je spravedlnost. Eduard Bass touto knihou opět dokázal svůj rozsáhlý přehled o látce, ke které přistupuje jako žurnalista obrátěného postřehu pro hodnotu materiálu, z kterého čerpal a zároveň spisovatel, který zná svého čtenáře, jenž žádá po něm knihu dobrou a hodnotnou, zajímavou i poučnou. Reportážní román Eduarda Basse „Divoký život Alexandra Staviského“ takovou knihou skutečně je. Vyšel v nakladatelství Fr. Borového v Praze.

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO V KRITICE TISKU.

Není pochyby o tom, že dobře uspořádaný a vědecky fundovaný slovník českého jazyka potřebujeme jako soli. Vzpomínáte si snad na nedávné boje o správnost češtiny, vedené mezi vedoucím redaktorem oficiálního orgánu vědeckého „Naši řeči“ na straně jedné a čelnými básníky spolu s jedním znamenitým vědcem na straně druhé. Střetly se tu dva směry různé orientované a výslednicí těchto bojů bylo, že se potřeba takového dobrého příručního slovníku objevila v naléhavosti přímo strašné. Neboť je jasné, že v současném tempu života nemůže se žurnalista, spisovatel a stejně i vědecký pracovník s každou spornou vazbou

utíkat k sedmnácti ročníkům „Naši řeči“, a že si tu nemůže ověřovat a opravovat své pochyby — už pro nedostatek času. A nejen žurnalista, který by takový slovník měl mít při ruce pro okamžité nahlédnutí, jej postrádal, ale každý vzdělanec, který chtěl a snažil se psát správně česky. Náš spisovný jazyk má přece tolik výjimek, tolik speciálních vazeb, že v těch tisících sporných případech měl potíže i sám učitel a jazykový poradce, jemuž rozhodně nemohla postačit „Pravidla“, kde sice viděl jak se slovo správně píše, ale ne jak se užívá.

Až nyní se nám dostávají do ruky první dva sešity příručního „Slovníku jazyka českého“ (Borový), uspořádaného prof. Trávníčkem a Pavlem Vášou. Ke cti tohoto slovníku, z něhož máme již začátek až po slovo „bakalář“, musíme přiznat, že je pracován skutečně vědecky vzhledem k praktičnosti a každodenní potřebě. Je vidět, že Trávníček i Váša své věci rozumějí a že jejich příruční „Slovník jazyka českého“, frazeologický, kulturní a pravopisný, vyplní tak mezeru, která již byla hrozivá. Ranní noviny.

VÁŠOVA-TRÁVNÍČKOVA SLOVNÍK jazyka českého pravopisného, kulturního a frazeologického (nakladatelství Fr. Borový, Praha) leží před námi druhý sešit, sahající od „alifer“ k „bakalář“. O významu slovníku tu byla zmínka už při vydání prvního sešitu: je to nejvíce přínosná pomůcka, aby se vyznal i velmi vzdělaný Čech ve finisách dnešního normativního pravopisu, tvarosloví a frazeologie češtiny, tak často zatracené zamoženo. Druhý sešit utvrzuje v příznivém dojmu, jež vnikl sešit první — šťastný nápad byl tu proveden dvěma kvalifikovanými autory s velkou měrou zdatu.

Prager Presse.

K. Čapek. Jeho román je jediný proud napětí, jak vysvětliti, to jest poznati hluboké a temné tajemství tohoto případu. Neboť člověk neuznává neznáma v lidské sféře. Musí poznati smysl každé záhady. Poznati, tedy stvořiti. Poznání v hlubším smyslu je vždy znovustvoření. Povětřní nepopisuje tedy skutečnost, nýbrž naplňuje prázdnotu formou novou substancí aktem primérní tvorby. Se čtyř různých stran a čtyřmi různými perspektivami, zaměřenými na tento střed, osvětluje Čapek „Případ X“. Čtveřá perspektiva se tu kříží: vědecká, perspektiva eticky fundovaného snu, perspektiva fyziologické telepatie, perspektiva totalisujícího fantasie básnickovy. Tyto přes sebe, zkříženy a smíchány; některé složky případu X se jeví ve všech čtyřech perspektivách téměř shodně: charakter člověka, jenž neměl matky a měl v sobě prokletí rozdvojenosti, neklid a deprese. Ale tyto perspektivy jsou zaměřeny na lidský osud, na komplex časového vývoje člověka, jenž umírá. Ten čas, jenž se už stácí v mrtvý bod, znovu ožívuje čtveřím aktem vůle, mění se v aktivní, činný, živý čas, zpřítomňuje se, čtyřikrát se vlévá do plynoucí chvíle, rozvíjí se a roste do opojných tvarů, vykupuje se ze zlomovitosti a přerouzuje se do stále větší osudové totality a hloubky. Vrcholí to v povídce básnickové, jež je úžasně reálnou básní z tropů, plnou chvějivé síly, složitě krásy a lidské pravdivosti: rimbaudovský ztroskotanec uprostřed tropické nádhery a hrůzy a jeho osud se vyvíjí v absolutní po-

době. Případ X se poznává, to jest znovustvořuje, z naprosté temnoty a bezobsažnosti mění se v plnou lidskou, to jest charakterovou a osudovou substancí.

Sevřeme určitěji tuto koncepci. Je v ní na počátku poetický nihilismus, starý motiv Čapkův z Božích muk. Nesmyslný, temný případ lidského osudu, v němž není substance; tedy úplné nepoznání. Stopa ve sněhu. Nuže, Čapek překonává v Povětřní nihilismus; tam, kde není v životním faktu smyslu, člověk si ho vytváří. Není-li v něm substance, člověk jí stvoří. Je-li v životním komplexu temnota, člověk vytvoří ze sebe sama světlo, i když se tím spaluje. Všichni čtyři lidé, poznávající „Případ X“, analysují na konec sebe. Případ X se stal jejich případem a jejich osudem. Nuže, zde je pevný bod. Celý dnešní svět, všechny jeho tvary, formy, hodnoty, instituce jsou Případy X. Vymizela z nich substance. Vytratil se z nich živý obsah. Zbyla jen slupka formy. Nihilismus je konstantní pocit dnešního člověka. Je marno hledat smysl a obsah jen v rozložených tvarech. Je třeba substance, smysl a cíl stvořit — ze sebe, z hluboké zbožnosti duše, jež se naplňuje až po okraj cizí bolestí a hrůzou. Což je slovo básnického vykoupění.

K. Čapek dává nazíratí čtveřou perspektivou „Případ X“; každou vybaví přesně a úplně, v každé se objeví jiná složka osudu, a složí-li pak tyto perspektivní pohledy na sebe, dostává se k mnohem úhrnnější pravdě, mnohem komplexnější realnosti, mnohem určitější obsa-

nosti. Čtyři výseky osudu se čtyř různých stanovisek čtveřou perspektivou zachycené... Kdyby se složilo víc výsledků, vyšla by ještě reálnější skutečnost. Čapek jde k objektivitě osudu tím, že jej podává ve čtveřé objektivní perspektivě. Pohrdl tedy epickou jednotou, poněvadž by vedla — k chudobě a ne-životnosti. Pohrdl běžnou románovou iluzivností a pozoruje životní elementy vždy v zvláštní perspektivě. Nepředstírá estetiku, ale horečně vytváří epickou realitu na čtveřé různé základně: může se pustit do větší šířky a úhrnnosti, pod rukama mu přímo bují tropická vegetace detailů životního osudu, jeho strukturální analýza a jeho přímá psychologie jdou k větší a větší konkrétnosti a hloubce. Při tom má jeho román gradaci, neboť každý další perspektivní výsek je novým překvapením a novým objevem. Zde je románová epika opravdu tvorbou na široké ploše, tvorbou tisícových detailů pro postižení totality a to na čtyřech rovinách, jež se na konec protnou a na jejich průsečíku jsou pevné, absolutní body reality.

Mluví tu tak podrobně o tomto románu, poněvadž jej pokládám za ukazovatele cest vývoje. Perspektivismus, jenž se tu stal metodou básnického zření, dospívá zase k poznání, jež není teoreticky neosobní, nýbrž je ořesen celého člověka a světa, je to poznání přímé a vášnivě osobní, mezi člověkem a světem už nestojí symboly rozumové, zprostředkující roviny názorové, ať jsou duchovní či pudové. Perspektivismus spojuje zření vitální i duchovní v

doceleném člověku, jenž v okamžiku zření je vášnivě tvořivý, naplněný až po okraj světem a časem. Svět je chaotickou záhadou, ale lidská soustředěná duše jí dá základní souvislost a význam. A člověk přestává být mimo sebe — ve vnějšku či podvědomí — a stává se sám sebou. Celý, vášnivě živý, vášnivě zvědavý, hluboce zrůzený člověk, naplněný až po okraj láskou a lidskostí, duchem a vitalitou, je výsledním slovem vývoje století. Perspektivismus je založen na člověku, na víře v jeho nekonečnou hodnotu, a je v něm koncepcí družnosti pravd a tedy i lidí. Člověk přestává být chaosem instinktů a stává se nositelem a tvůrcem významu a hodnot. Svět přestává být chaosem a je obrovskou dílnou vášnivě živých lidí, kteří tvoří lidský svět. V perspektivismu dospívá dnešek k prvé krystalisaci svého vědomí z bláta rozkladu, neorganizovaného pluralismu a vitalistické zoologie. Perspektivismus, založený na člověku, jenž se stal sám sebou, je výkvět právního evropanství, jemuž byl člověk vždy měrou všech věcí a jež tihlo vždy k novým a novým principům harmonisace... Perspektivismus usiluje o řád světa pravd a tedy nový řád lidský, o kontinuitu, soudržnost a sociálnost pravd, tedy i o družnost a kontinuitu světa lidského. Ale je konkrétní a vyvíjí se povšechnostem. V perspektivismu překonává se ořesený pocit plurality a prázdnoty světa, jenž působí oceánskou závrat. Svět je plurální, ale má v člověku bohatou náplň, jednotu a souvislost. Zde se tvoří nová úrodná vrstva století.